

Møte for lukkede dører, Stortinget 7. august 1918

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 7. august 1918 kl. 10.00.

Præsident: Tveiten.

Dagsorden:

1. Indstilling fra militærkomiteen om anskaffelse av haubitser til Kristianiafjordens fremskutte befæstninger (indst. S. D).
2. Indstilling fra militærkomiteen angaaende nybygning for marinen ved private verksteder (indst. S. E).

Præsidenten: Sameleis som igaar vil tilleggskortet, som er sett upp for stengde døra fyrst fyreliggja til fyrehaving og dinæst vil ein halda fram med dei militære saker paa det andre dagskortet. Daa det under dette iallfall for det fyrste vil kunne koma fra spursmaal, som hev innverknad paa korleis forsvaret vaart er fyrebudt i det heile, vil præsidenten gjera framlegg um, at fyrehavingi vert for stengde dørar.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Præsidenten vil vidare gjera framlegg um, at regjeringsmedlemerne, kontorchefen og dei vanlege funktionærar og dessutan

		Chefen for armestyret I. deild	oberstløytnant	Petersen.
	"	"	4. armekontor	kaptein Munthe.
Fung.	"	"	5. "	" Hammerstad.
	"	"	marinestyret sin	
	"	"	tekniske deild	direktør Swensen.
	"	"	marinestyret I. avdeling	
	"	"	kommandørkaptein	Østby.
	"	"	4. marinekontor, bureauchef	Gellein faar høve til aa vera paa møtet.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Sak nr. 1.

Indstilling fra militærkomiteen om anskaffelse av haubitser til Kristianiafjordens fremskutte befæstninger (indst. S. D).

Saken i sin almindelighet undergaves debat.

Statsraad Holtfodt: Som første sak foreligger en indstilling fra militærkomiteen angaaende stortingsprp. nr. 84 om anskaffelse av svære haubitser til Kristianiafjordens fremskudte befæstninger. Komiteens

indstilling, hvor hr. Sparre er ordfører, gaar ut paa følgende: "St.prp. nr. 84 - 1918 tages ikke under behandling av indeværende aars storting." Ianledning av denne indstilling maa jeg faa lov at gi endel orienterende opplysninger angaaende et spørsmaal, som gjentagne gange har været oppe i Stortinget, angaaende Kristianiafjordens befæstninger, da jeg er opmerksom paa, at ikke saa faa av dem, som nu e medlemmer av forsamlingen, ikke tidligere har hat anledning til at sette sig ind i disse spørsmaal, dengang de var under behandling i Stortinget. Jeg vil derfor be om præsidentens tillatelse til at ta plass ved kartet.

(Taleren demonstrerte under det følgende paa et kart over Kristianiafjorden).

Da det er vanskelig i en sak som denne at anskueliggjøre hvad jeg foredrager, er jeg nødt til at holde mig til et kart, for at gjøre det forstaaelig. Jeg ber derfor undskylde at forholdene blir litt vanskelige. Det er de lokale omstændigheter som gjør det.

Som kanskje en stor del av forsamlingen bekjent, har spørsmålet om befæstningen av vor flaaestation paa Horten været underkastet kommissionsbehandling mellem 28 og 30 ganger fra det tidsrum, som henløp, fra man i 1818 gik til at forlægge flaaestationen fra Fredriksvern til Horten. Det første spørsmaal som reiste sig, da den kom til Horten, var befæstningsspørsmålet, hvordan man skulde dække den. Og der blev da gjort forskjellige forføininger for at dække Horten, uten at dette nogensinde kom i ordentlig stand. Dette spørsmaal sammen med flaaestationens flytning, har da optat et tidsrum, som har varet omtrent fra begyndelsen av 1820-aarene og helt til Stortinget fattet sin beslutning i august maaned 1915, hvorved der blev opnaadd en ordning, som skulde gaa ut paa at dække Horten saaledes at man slap at flytte flaaestationen, saa man kunde opretholde Horten som marinestation ikke alene i fred, men ogsaa under krig.

Der blev i den anledning bevilget noget over 9 millioner kr., og en befæstningsplan blev vedtat av Stortinget, som i store træk gik ut paa i det ytre bassin av Kristianiafjorden at skape en forsvarsfront, som stod i direkte tilknytning til vor forsvarsfront mot øst, Glommenlinjen, og vor forsvarsfront mot syd paa vestsiden av fjorden. Det er en linje her mellem Kraakerøy og Sandefjord. Det er den mest fremskudte stilling, som vi hadde tænkt skulde flankere det felt, hvor armeen skulde optræde ved fjorden. Denne linje dækker, som man vil se, flanken av Glommenlinjen og dækker flanken av vestsiden av fjorden og er en meget heldig løsning strategisk sett av hele forsvarsspørsmålet i det ydre av Kristianiafjorden. Den er taktisk sett ogsaa i mange henseende heldig, selvom den har enkelte vanskelige punkter, som jeg ganske kort skal berøre. Planen gik i korthet ut paa, at man skulde omordne befæstningerne ved Fredrikstad til en befæstningsgruppe paa Kraakerøy, som danner venstre fløi av fronten mot syd, men samtidig danner høire fløi eller

hjørnepunktet av fronten mot øst. Denne befæstningsgruppe bestaar væsentlig av 15 cm. kanoner sammen med et minefelt, som spærrer indløpet til Fredrikstad. Saa kommer som næste led i befæstningsgruppen Rauø, hvor ogsaa hovedbestykningen bestaar av 15 cm. kanoner - Rauø og Bolerne, jeg maa ta dem sammen, er de to hovedpunkter i befæstningslinjen, som skal spærre passagen baade op til Horten og eventuelt til Oscarsborg og videre op til hovedstaden. Videre spærrer den tilgangen til en stilling som tillægges meget stor militær betydning, nemlig indseilingen gjennom Drammensfjord til en av vore viktigste forsvarsstillinger bak Drammenselven, hvor man til dækning av passagen ogsaa har en anden linje ved Svelvik befæstning. Denne spærring av hovedløpet var planlagt og vedtat av Stortinget som fortrinsvis et mineforsvar, hvor minespærringen ligger omtrent saaledes som her, og hvor bestykningen utgjøres av 15 cm. kanoner paa Rauø og Bolerne og desuten av 21 cm. kanoner, skyts, som skulde flyttes fra Haaen, som ligger der, altsaa fra det nuværende Tønsbergs befæstninger, til Bolerne. Saa kommer næste led i befæstningsgruppen; det er Maakerøen, hvor vi har en ganske briljant artilleriposition sammen med minespærring, som dækker godt Tønsbergavsnittet. Tønsbergavsnittet har altid av vore marine været ansett som et meget heldig operationsomraade specielt for mindre fartøier og har 3 utløp, ett forbi Tønsberg, ett forbi Vrengen og ett - eller om man vil to - forbi Veirland, som ligger der ret syd. Det næste led i befæstningsgruppen er spærringen av indløpet der, - det har man spærret ved hjelp av anlæg paa Flaugtangen. Her er ikke passage for fartøier. Saa kommer yderste fløi av anlægget, det er paa Hvalaasen, som samtidig med at beherske Sandefjord-fjorden ogsaa er et viktig led i forsvaret av Sandefjordstillingen. Dette er da hovedtrækkene for befæstningsplanerne.

For realisation av denne plan trænges der nu adskillig skyts, og det skyts er da væsentlig allerede bestilt. Ialt trænges der av nyanskaffelser 13 15 cm. kanoner - det er altsaa de som skal anbringes paa Kjøgø, Rauø, Bolerne og Hvalaasen og ogsaa paa Maakerøen, hvor der ogsaa skal være 2 15 cm. kanoner. Det skyts er bestilt. Saa er det endvidere alt det andet skyts, som skal utnyttes ved disse befæstninger, tat fra det nuværende anlæg ved Tønsberg, hvor man har 2 12 cm. kanoner, som skal flyttes ut hid - og 2 21 cm. kanoner, som skal flyttes ut did - og de minespærringer, som ligger ved Tønsberg befæstninger skal flyttes ut hid - og did - . Altsaa hele det nuværende materiel ved Tønsberg befæstninger utnyttes ved de nye anlæg, og flytning paagaar efterhaanden som grund erhverves og detaljerte tegninger for skytset blir gjort op. Nu er forholdet det, at et av de viktigste led i artilleriforsvaret mot fjordgapet utgjøres av disse haubitser, som under Stortingets behandling var en av de punkter som vakte debat - en rent saklig debat. Departementet hadde oprindeligen foreslaatt 2 haubitser, men Stortinget blev staaende ved at gaa til 4 haubitser, og

det er disse 4 haubitser, som vi siden den tid har forsøkt, som man vil se av propositionen, at faa anbud paa fra alle de verksteder, hvor vi kunde tænke os mulighet for; men alle verksteder har sagt nei undtagen Krupp, som har tilbudt sig at levere 28 cm. haubitsere, men som ikke har kunnet sette nogen leverancetid, da han ingenting kunde love før efter krigen. Saa er det Bofors, som ikke hadde 28 cm. haubitser, men 30,5 cm.'s av en ganske ny type. Det var en type, som vi, da tilbudet først fremkom, ikke turde gaa ind paa, da den var ganske uprøvet, og vi vidste ikke, om Bofors magtet at løse den opgave at konstruere saa stort skyts.

Saasnart kanonerne var færdig, blev der imidlertid foreta prøveskytning, hvor en norsk kommission var tilstede, og resultatet av den prøveskytning viste, at det var et udmerket skyts, fuldt paa høide med og en stor forbedring av, hvad vi hittil kjendte av kasteskyts. Efterat dette var bragt paa det rene, fandt departementet, at nu var tiden inde til at gaa til endelig anskaffelse av dette, fordi vi ikke hadde noget haab om fra noget andet verksted utenlands at kunne faa skyts av mere moderne type, eller av større effektivitet med nogenlunde sikker leveringstid - saa sikker, som det overhodet gaar an at faa den under de nuværende forhold. Betænkkeligheten ved at gaa paa denne skytstype var ikke den, at man gik over fra 28 cm. kaliber til 30,5 cm.'s, for et av de store stridspunkter i Stortinget var det, at man fandt, at regjeringens oprindelige forslag ikke gav tilstrækkelig sterkt artilleri til bestrykning av hovedindløpet til Kristiania. Altsaa, det at man gik op fra 28 cm. til 30,5 cm. var forsaavidt i fuld overensstemmelse med den mening, som gjorde sig sterkt gjældende i Stortinget den gang. Nu var det en anden vanskelighet, det var den økonomiske side av saken. Da det har vist sig paa grund av alle de prisstigninger, som nu finder sted med voldsom fart, at prisen paa disse 30,5 cm. kanoner er blit saa meget større, blir vi nødt til at søke en tillægsbevilgning paa 1,4 millioner. Militærkomiteen indtok nu det standpunkt, at den skrev til departementet og ønsket uttrykkelig regjeringens uttalelse om, hvorvidt regjeringen opretholdt det forslag, som propositionen omfattet angaaende posteringen. I propositionen er nemlig foreslaat, at man nu først skal bruke av de penge, som Stortinget allerede har bevilget, og saa skal vi først søke om tillægsbevilgning, naar pengene er opbrukt. Militærkomiteen har indtat et andet standpunkt, som jeg gjerne skal slutte mig til, og som jeg ogsaa gjerne hadde sluttet mig til i regjeringen, hvis det den gang hadde faat fornøden tilslutning der. Komiteen sier nemlig, at disse 9,6 millioner er allerede angrepet engang før, derved at Stortinget har fattet beslutning om, at der av disse penge skal gaa til forhaands oparbeidelse av ammunition 1 million kroner for derigjennem at øke vore ammunitionsbeholdninger, og da finder komiteen det betænkkelig yderligere at angripe en bevilgning, som man

tror vil bli overskredet, og det vet vi allerede nu, at den maa bli, og at den vil bli betydelig overskredet ikke mindst paa grund av den store prisstigning som følge av den nuværende høikonjunktur paa alle eiendomerhvervelser i forhold til overslagene. Etterat militærkomiteens indstilling forelaa, saa har jeg bragt spørsmålet frem igjen paany i regjeringen, og da man hadde mere oversigt over, hvad militærkomiteen agtet at indstille paa med hensyn til ekstraordinære bevilgninger, fandt regjeringen at kunne gaa med paa, at man her følger militærkomiteens oprindelige tanke, og som det staar i indstillingen, er der flertal for denne anskaffelse, hvis Regjeringen hadde søkt om etterbevilgning istedenfor at søke om at faa lov til at bruke av de penge, som allerede er bevilget. Forinden jeg derfor nu fremsætter noget forslag, vil jeg faa lov til at forespørre militærkomiteens formand, om denne opplysning vil bevirke nogen forandring i komiteens indstilling, saaledes at jeg kan gaa ut fra, at man da, naar regjeringen har git sig paa dette punkt med hensyn til posteringen av utgifterne, kan betrakte det, som om der foreligger en flertalsindstilling fra komiteen om anskaffelse av disse haubitser? Det vil da bare kræves den forandring i konklusjonen, at man posterer utgifterne istedenfor paa det allerede bevilgede beløp, som en ekstraordinær utgift, overensstemmende med alle andre ekstraordinære utgifter paa forsvarsbudgettet.

Jeg skal gjøre oppmerksom paa, at hittil har den viktigste forsvarsplan for Horten bestaaet i en plan, som gaar ut paa at evakuere Horten hurtigst mulig, med det samme man kommer i vanskeligheter. Befæstningsarbeiderne er imidlertid fremmet saa hurtig, at der nu er haab om at kunne skaffe baade flaaten gode støttepunkter i det, som er foretat, og ialfald skaffe betydelig længer frist for en eventuel evakuering av det, som overhodet lar sig evakuere fra Horten. Hele dette fremskutte anlæg og de forføininger, som her er gjort, staar i den nøieste forbindelse med den nuværende situation, forsaavidt man ikke er av den opfatning, at her skal bli fred i den nærmeste fremtid - en opfatning, som jeg helt fra 1915 uavbrutt har anseet det som min pligt at bekjempe her i Stortinget. Man vil gjerne være optimist, og man tror, at freden staar for døren i den nærmeste fremtid, - vi vil alle gjerne tro det - men det er min pligt som forsvarsminister efter den mening, jeg kan danne mig om situationen fra et militært synspunkt, og efter hvad jeg erfarer i regjeringen, ikke at støtte en saadan opfatning. Jeg har ingensomhelst formening om, naar krigen kan være slut, og jeg er ræd for, at vi her staar like overfor en tilsvarende situation, som man gjorde for 100 aar siden. Som alle, der har kjendskap til sin historie, vet, var krigsperioden da meget lang, og da var kun Europa i brand, nu er hele verden i brand.

Jeg vil ogsaa si, at for mit vedkommende lægger jeg megen vekt paa, at ikke den sørgelige historie, som er knyttet til befæstningsspørsmålet paa Horten, skal gjenta

sig derved, at man saaledes som paa Horten begynder at bygge endel befæstninger, som aldrig blev færdige, som aldrig har hatt sin besætning, aldrig hat ordentlige øvelser. Jeg har selv studert denne sak meget nøie, og jeg tør paastaa, at der aldri har været et ordnet, et rationelt fæstningsforsvar paa Horten saalangt jeg har været istand til at studere dokumenterne i denne sak. Nu mener jeg, at har vi sagt a, saa faar vi ogsaa si b, og vi faar finde os i prisstigningen, som jo forekommer paa alle omraader, ogsaa paa skytsanskaffelsernes. Her er ingen vei forbi. Av hensyn til hovedstadens forsvar, av hensyn til flaaestationens forsvar, av hensyn til hele landets forsvar, maa disse befæstninger nu fremmes med al den hurtighet, som vi overhodet orker. Dette spørsmaal maa efter min opfatning ialfald nu løses uten forsinkelse, og jeg kan kun beklage, at forholdene har gjort det umulig for mig at fremlægge en endelig proposition til den sidste skytsanskaffelse, som her staar igjen, nemlig disse haubitzer, før saa sent som iaar. Jeg haaber, at de opplysninger, som er fremlagt i propositionen, vil godtgjøre, at det fra departementets side har været lagt overmaade meget arbeide i at faa dette fremmet, og at saasnart der forelaa et betryggende teknisk resultat, blev ogsaa propositionen fremmet for Stortinget. Altsaa, forinden jeg yderligere uttaler mig om, hvad jeg forresten maatte ha at si - det kan jeg si fra en anden plads - saa skal jeg faa lov at høre komiteens stilling til det, som jeg nu har hat at meddele.

Sparre (komiteens ordfører): Som ordfører i saken skal jeg faa lov til at si nogen ord i anledning av statsraadens foredrag. Hvad den første del angaar, om disse befæstninger ved Kristianiafjordens munding, da er jeg meget taknemmelig for, at han har git en oversigt. Det er jo iethvertfald interessant for mange av Stortingets medlemmer, som ikke har deltat i behandlingen av det befæstningsspørsmaal før. Saavidt jeg hørte, faldt de betragtninger, han der anstillet, sammen med mine meninger i hovedsaken. Statsraaden nevnte, at det hadde været en sørgelig historie dette at man i flere menneskealdre ikke hadde kunnet komme overens om, hvorledes man skulde befæste marinens hovedstation, saaledes at den har ligget næsten ubefæstet like til nu. Som man kanskje vil erindre har jeg fra første stund, jeg kom paa Stortinget, forsøkt at bøte paa den ting og været med paa det arbeide, som tilslut er lyktes, for at faa befæstninger planlagt og bevilget ute i fjorden. Statsraaden sa, at nu maatte man legge al vind paa, at ikke den sørgelige historie skulde gjenta sig, saaledes at man ikke skulde bli færdig med disse befæstninger, som nu er planlagt, og som der heldigvis er enighet om. Jeg er fuldstændig enig i det. Men saken var den - nu kommer vi til den ting, som foreligger for os idag - at denne kongelige proposition som blev os forelagt, den gik efter militærkomiteens mening ikke i den retning, tvertimot. Skulde vi fulgt den

linje, som propositionen angav, vilde man risikere, at man her hadde faat fuldført noen av befæstningsanlæggene, man at andre var blit liggende der ufuldført. Saken er nemlig den, at de penge, som er bevilget til anlæg derute, de strækker ikke længere til, som man let kan forstaa. Tiderne er blit dyre, og det oplyses ogsaa i propositionen, at beløpet vil være utilstrækkelig i sin almindelighet. Men ikke destomindre var der av forsvarsdepartementet foreslaat, at man nu skulde anvende det beløp, som var forutsat anvendt til de store haubitzer, ikke alene anvende det, men ogsaa ta et beløp paa 1,4 millioner kroner av de øvrige bevilgninger. Det skulde man nu altsammen bruke til disse haubitzer. Derav vilde følgen være, at de bevilgninger, som allerede tidligere var utilstrækkelig til det øvrige materiel, som er like vigtig som haubitzer, vilde bli endnu mere utilstrækkelig, og hvis da Stortinget ikke fandt i de nærmest følgende aar at kunne gaa til temmelig stor ekstraordinær bevilgning - og det kan man vel tænke sig, at Stortinget ikke vilde være tilbøielig til, - saa vilde man staa likeoverfor det, at der var tat paa forskud et uforholdsmæssig stort beløp av disse bevilgninger til et enkelt led av forsvaret, mens hele den øvrige del kunde risikere at bli liggende der i mere eller mindre defekt stilling. Efter komiteens mening var derfor denne fremgangsmaate saa usikker og den kunde bli saa ødelæggende for hele denne forsvarsplan, at man ikke kunde gaa med paa den. Derimot findes der et flertal i komiteen, hvad der ogsaa er uttalt i indstillingen, som lægger megen vekt paa, at disse arbeider nu blir fremmet saa hurtig som mulig, og, sa vi, hvis der hadde været anledning til at faa en tillægsbevilgning for de 1.4 millioner, som de store haubitzer vilde koste mere end forutsætningen var, saa vilde vi selvfølgelig være med paa forslaget. Komiteen skrev da til departementet i den anledning - man vil finde det i indstillingen - og spurte hvordan regjeringen vilde stille sig til et forslag om en tillægsbevilgning paa 1,4 millioner kroner. Men vi fik det svar, som man ogsaa vil finde avtrykt i indstillingen, at regjeringen oppgav ikke sit tidligere standpunkt, som gik ut paa, at der nu ikke skulde bevilges noget tillæg, men at man skulde ta disse 1,4 millioner av de penge, som allerede var utilstrækkelig til det øvrige forsvar. Det svar fik komiteen, og da fandt vi ikke at turde gaa med paa at overlaste bevilgningen med 1,4 millioner, saa meget mere som denne bevilgning allerede tidligere er angepet. Den er angrepet, idet departementet tidligere har anmodet om og faat tilladelse til at benytte 1 million til andre forsvarsforanstaltninger. Vi vovet ikke det. Det vilde ført netop til det, som forsvarsministeren skildret som en sørgelig eventualitet, nemlig at man fremdeles kom til at ligge og tukle og ikke faa disse befæstninger færdige. Det gaar altsaa indstillingen ut paa. Nu idag kommer forsvarsministeren og erklærer, at de 1,4 millioner er til disposition; saavidt jeg forstod ham ialfald erklærte han

nu, at regjeringen vilde foreslaa, at der yderligere bevilges 1,4 millioner til disse haubitzer, og da bortfalder naturligvis komiteens betæneligheter. Jeg forbauser mig kun at komiteen ikke har faat vite dette før, - jeg skjønner jo ikke rigtig hele saken. Hadde vi faat vite dette før, tror jeg ikke, vi hadde behøvet at føre disse forhandlinger. Saavidt jeg har forstaat statsraaden, er han nu kommet med uttalelser, som gaar i en anden retning end den skrivelse, som vi har indtat i indstillingen. Den 11te juli mottog vi jo den skrivelse fra departementet, hvori det blandt andet staar, at regjeringen har fundet at burde opretholde forslaget i stortingsproposition nr. 84 for 1918 om, at de nødvendige utgifter til store haubitzer indtil videre tages av den til Kristianiafjordens fremskudte befestninger givne bevilgning, - altsaa ikke nogen tillægsbevilgning; men saavidt jeg forstod statsraaden, saa gaar hans uttalelser nu ut paa noget helt andet. Det var litt vanskelig at høre derborte i den store skare foran kartet, saa det er mulig, jeg har tat feil i dette, men det vil jeg da haabe, statsraaden i tilfælde berigtiger. Der er et par andre spørsmaal vedrørende denne sak, men det skal jeg muligens komme tilbake til senere; foreløbig skal jeg indskrænke mig til dette, idet jeg avventer statsraadens svar. Jeg skal da kun faa si at hvis regjeringen tilbakekalder, hva den tidligere har skrevet og gaar over til komiteens standpunkt, er jo flertalles betæneligheter selvfølgelig overvundne.

Bratlie: Jeg slutter mig helt ut til de uttalelser, som fremkom fra statsraaden om betydningen av disse befestninger ute i Kristianiafjordens munding, baade i retning av at styrke og binde sammen landfronterne og i retning av at sikre Kristianiafjorden, Drammensfjorden, og ikke mindst Horten, saaledes at marinestationen kan vedbli at ligge der. Det var bare et eneste punkt i statsraadens uttalelser, som jeg vilde ønske, han hadde uteladt, det var hans indledning om, at spørsmålet vedrørende Horten og marinen ikke er blit løst før i 1915, - med andre ord, han tilskrev sig selv den avgjørende betydning og æren av dette. Forholdet er jo i virkeligheten at dette spørsmaal blev avgjort ved vedtagelsen av flaaateplanen i 1912; det blev da uttrykkelig besluttet av Stortinget, at Horten skulde beholdes, og at Kristianiafjorden skulde spærres, - derom skulde der fremkomme nærmere forslag det neste aar. Dersom ikke min erindring slaar feil, fremkom der imidlertid ikke det paafølgende aar noget forslag herom; tvertimot. Der fremkom i 1914 fra hr. Holtfodt et andet forslag, som gik utenom det, som Stortinget havde besluttet, - med det resultat, at militærkomiteen og budgettkomiteen gav til svar: Vi fastholder hvad Stortinget sa ifjor og anmoder regjeringen om at fremkomme med forslag om befestning av Kristianiafjordens munding, saaledes som da var forutsat, og ikke om noget andet istedet. Det er nu skeet, og det er derfor i

virkeligheten Stortinget i 1912 og 1914, som har tatt det avgjørende skridt i denne henseende. Dette er dog av forholdsvis underordnet betydning for realiteten av saken.

Jeg nævner imidlertid dette av sakens tidligere historie av en anden grund, som jeg allerede har fremholdt underhaanden for Stortingets præsident tidligere i denne session, nemlig den, at vi ikke har nogen tilfredsstillende ordning med hensyn til opbevaringen av vedkommende dokumenter. Alle de propositioner og dokumenter, vedrørende disse saker, som er forelagt, har været hemmelige, og forvarsdepartementet har krævet samtlige eksemplarer tilbagesendt, naar beslutningen er fattet, saa vi ikke faar se dem mere efter den tid; de findes ikke her i Stortingets arkiv. I anledning av den før nævnte uttalelse idag av statsraaden om sakens tidligere behandling gik jeg straks ind paa kontoret for at be om at faa laane et exemplar av den proposition, som blev forelagt i 1914, idet jeg gik ut fra, at der efter min henvendelse tidligere iaar til præsidenten var truffet forføining til, at Stortingets arkiv nu maatte ha propositionen, den er jo Stortinget vedkommende og Stortingets eiendom. Jeg fik imidlertid den underretning av kontorchefen, at den ikke var at faa, den fandtes her ikke fremdeles. Jeg antar, at ikke noget medlem av denne forsamlingen vil være uenig i, at dette er et rent utilstedelig og upassende forhold. Det antal eksemplarer av tidligere propositioner og andre dokumenter som har været forelagt Stortinget, og som Stortinget kan faa bruk for senere, maa til enhver tid findes i Stortingets arkiv. Men der er ingen saadan ordning truffet under alt det hemmelighedskræmeri, vi har for tiden. Jeg har derfor villet nævne saken, idet der maa træffes en anden ordning end den nuværende, - jeg har som sagt tidligere nævnt det underhaanden for præsident Mowinckel. Nu kunde jeg hat bruk for at faa denne proposition; men den er fremdeles ikke at faa. Dette er den væsentligste grund til, at jeg nævnte dette om fortiden.

Med hensyn til sakens realitet er jeg som før sagt enig med statsraaden i betydningen av det, som er foreslaaet. Specielt vedkommende anskaffelsen av haubitzer skal jeg for dem, der ikke er sakkyndige, tilføie at et sjøforsvar ut mot et indløp som munden av Kristianiafjorden ikke kan bli effektivt, medmindre man har haubitzer, kasteskyts, som kan slynge tunge projektiler ud i høie buer og paa lang avstand. Det tvinger nemlig den flaate, som ligger utenfor til angreb, til at holde sig gaaende i fart, ellers vil dens fartøier uvægerlig bli truffet av kasteskytsets projektiler, som falder gjennom dækket og ødelægger skibene. Derfor er det av den aller største betydning at have tilstrækkelig kasteskytes av svært kaliber. Samtidig som jeg er enig med statsraaden i betydningen av dette, er jeg imidlertid ogsaa enig med militærkomiteen i, at det ikke kan sies at være finansielt forsvarlig i de nuværende tider, da vi ialfald kan haape, at krigen nogenlunde snart vil slutte, - jeg vil ikke si

mer, end at der er en mulighet for at krigen kan slutte inden et rimelig tidsrum - det er ikke finansielt forsvarlig da at fatte beslutning om anskaffelse av kanoner med en overskridelse av bevilgningen paa 1 400 000 kr., foruten at der vil bli stor overskridelse ogsaa forøvrig paa disse befæstningsanlæg i det hele. Det vilde være uforsvarlig at skyte disse store merudgifter hen til et tidspunkt efter krigen, idet, det visselig vil være ønskelig, at Stortinget ikke har paatat sig større forpligtelser med hensyn til dækning av utgifter da, som allerede er anvendt, end det som er absolut uundgaaelig. Av den grund synes jeg det er rigtig, det, militærkomiteen har udtalt, nemlig at den gjerne vil være med paa at anskaffe disse haubitzer, hvis bare regjeringen vil og kan være med paa den opfatning av hensyn til det finansielt forsvarlige, at det beløp som behøves til anskaffelsen, opføres nu strax til bevilgning. Statsraaden har idag uttalt, at dette vilde regjeringen gjøre, og da haaper jeg, at saken kan gaa i laas med hele Stortingets tilslutning - jeg regner da ikke paa socialdemokraterne - paa den maate, at man nu bevilger det beløp som endnu mangler til anskaffelse av haubitzerne med ammunition. Da vil man være kommet over vanskelighetene ved denne sak paa bedste maate i enhver henseende.

Det er bare en eneste bemerkning jeg endnu vil gjøre om realiteten. Jeg hørte statsraaden sa, at de haubitzer, som Bofors her skal levere - de er av 30,5 cm.s kaliber og forsaavidt bedre end 28 cm.s, har en ballistisk effektivitet og evne saa betydelig, at den overträffer alt hvad man hittil kjender eller har tænkt sig i artilleritekniken. Og det høres jo bra ud. Jeg kjender imidlertid ikke detaljerne vedrørende denne haubitzkonstruktion fra Bofors, og det, jeg ønskede at udtale er, at jeg har indtryk av, at man under denne krig har set, at der av kanoner og i det hele tat av skyts, baade direkte og indirekte skytende, er præstert saa stor effekt og saa lange skuddistanser, at hele den artilleristiske verden har været overrasket. Jeg har derfor det umiddelbare indtryk, at erfaringerne fra denne krig vil komme til at vise, at de skuddistanser og den skudeffekt man har opnaadd av baade kanoner og haubitser tidligere, vil bli saa overtruffet av de konstruktioner som er utført under krigen, at det vanskelig vil være tænkelig, at den kanonkonstruktion som er foretat før krigen, vil være tidsmessig senere. Dette er mit umiddelbare indtryk. Men jeg vilde gjerne, efterat jeg har gjort opmerksom paa dette, ha statsraadens bestemte uttalelse endnu engang om, at han er overbevist om, at de haubitzer vi faar fra Bofors, vil kunne hamle op i enhver henseende med hensyn til effektivitet og skuddistanse med de haubitzer man ellers vilde kunne opnaa at faa efter krigen. I motsat fald vil denne bevilgning paa 2 700 000 kr. meget snart komme til at være nedlagt i skyts, der ikke mere er tidsmessig. Det spiller en betydelig rolle i en kamp til forsvar for mundingen av Kristianiafjorden, at

man kan skyte ut paa distanser saa store, at de fiendtlige skibe ikke kan ødelægge vore befæstninger, før vi kan række dem. Det skjønner enhver. Derfor er det bedre at lægge penger i store, langtrækkende og effektive kanoner og haubitzer, selv om prisen er høi, end at lægge noget mindre beløb, men dog millioner, i litet skyts, som ikke rækker frem paa den afstand hvorfra de fiendtlige skibe kan beskytte os. Dette spørsmaal paatrænger sig mig som saa vigtig, at jeg vil ha nævnt det; men hvis svaret fra statsraadens side bliver betryggende, vil jeg uttale min glæde over, at spørsmålet om befæstningen av Kristianiafjordens mundig med bibehold av hvad vi har liggende indenfor, alt saavidt betryggende som vi kan magte det, ser ut til at kunne bli endelig løst idag.

Sparre: Jeg har underhaanden faat bekræftelse paa, at regjeringen nu vil gaa med paa at der bevilges 1,4 mill. som tillægsbevilgning til de øvrige bevilgninger til befæstningerne i Kristianiafjorden, og som jeg nævnte før, er da flertalles betæneligheter bortfaldt, eller rettere sagt, departementet er gaat helt over til den linje militærkomiteens flertal har antydnet. Og jeg skal derfor paa flertallets vegne faa lov til at fremsætte saadant forslag: "Paa det ekstraordinære statsbudget for terminen 1918-1919 bevilges kr. 1 400 000,00 som tillægsbevilgning til de ved Stortingets beslutning av 11. august 1915 bevilgede kr. 1 300 000,00 til svære haubitser ved Kristianiafjordens fremskudte befæstninger". Jeg skal indskrænke mig til at fremsætte dette forslag. Jeg har et par bemerkninger at tilføie senere; men det er bedst der foreligger et forslag først.

Efter at ha referert forslaget ytret

Præsidenten: Dette vert no den brigda komiteinnstillingi, som daa kjem i staden for den tidlegare konklusjon. Etter dette vil præsidenten tru at ein kann stutta av debatten ikkje so lite.

Mjøen: Hvilket flertall, dette er i komiteen, det er jeg ikke klok paa, ialfald foreligger der intet om de medlemmer i komiteen, som er med paa det; det faar det jo da bli ordførerens sak at oplyse. Dette hører med til de overraskelsernes offensiv, som statsraad Holtfodt kanskje er en viss øvet mand til at foreta, og jeg vil jo si det, at efterat komiteen hadde behandlet dette spørsmaal, saa sent som i juli, skrev den til regjeringen først 2. juli og spurte, om man kunde gaa ut fra, at den 1,4 million kunde tages utenom beløpet, svarte statsraaden 11. juli, at det gaar ikke an, og saa behandler komiteen dette spørsmaal ut fra denne forutsætning. Men saa kommer han her med et saadant rent Foch'sk motstøt, saadan rent overraskende, saa at komiteens ordfører med engang hopper paa den affære og fremsætter sogar et forslag. Dette blir ikke færdig paa 36 maaneder, Bofors forlanger 36 maaneder

for at utføre det, det er 3 aar, og man vet jo den ting, at i det øieblik, man har en bestillingstid paa 3 aar, er det nu for tiden fors majeur for snart den ene og snart den anden ting. Saa det kan bli baade 4, 5 og 6 aar det efter de erfaringer, vi i komiteen har om andre ting, som er bestilt at skulle være færdige. Jeg er fuldt opmerksom paa, at Bofors efter indtrængende anmodning fra departementet har formindsket tiden til 27 maaneder, det er altsaa 2 1/2 aar. Men jeg vil si, hvordan stemmer dette med venstres program? Vi skal gjøre det, som styrker os nu for tiden, men ikke tar sigte paa fremtiden! Dette kan vel ikke sies at ha synderlig med den nuværende situation at gjøre? Jeg la vistnok merke til, at statsraaden borte ved kartet fortalte, at han gjorde regning paa, at det kan bli en syvaarskrig for ikke at tale om en tredveaarskrig. Men jeg tror det, at naar saavidt fremragende statsmænd som Lloyd George og andre regner med, at dette kan være det sidste aar, krigen varer, og at man antar, at man ikke langt ut i næste aar er nær avslutningen, saa har det noget paa sig, og statsraad Holtfodts bemerkning om syvaarskrigen, at man derfor godt kan gaa til dette, at det faar nytte under den nuværende situation, tror jeg ikke synderlig paa. Naar tingen ikke blir færdig før paa 3 aar - det er den leverancetid, verkstedet selv har forbeholdt sig - synes jeg, der kan være anledning til at se planen i sin sammenheng, for dette griper ind i andre arrangementer dernede, som selvfølgelig i den henseende kan komme til at bli noget anderledes. Jeg vil dernæst peke paa, hvad hr. Bratlie nævnte her, og som jeg synes er meget berettiget. Bofors har ikke gjort noget videre av disse haubitser. Det viser sig, at først bestilte man hos Krupp, men de kunde ikke levere før efter krigen, men da hadde man sikkerhet for, at de kanoner var helt ut brukbare. Men med hensyn til Bofors har jo departementet selv hat tvil, hvorvidt det ikke i visse henseender var et uerfarent verksted paa det omraade.

Jeg vil samtidig ogsaa understreke det, som jeg synes er berettiget sagt av hr. Bratlie, at man skal gaa her og lete efter gamle dokumenter, endel av komiteens medlemmer har ogsaa maattet gaa og lete efter gamle dokumenter angaaende hemmelige ting, fordi at departementet tar dem igjen, derimot kan de lægges (...) eller i arkivet og forhistoriske data, som vi maa søke om at faa. Det synes jeg ikke er korrekt. Som sagt, jeg maa faa vite, hvilket flertallet er i komiteen - jeg er ialfald ikke med i det flertal. Jeg vil ikke være med paa at bestille disse ting, som ikke kan bli færdige før om 3 aar, fabrikken forlanger 3 aar, og hvad der kan ha indflydelse paa hele det øvrige arrangement dernede, og jeg gik ut fra, at forutsætningen, da man vedtok dette med Kristianiafjordens fremskutte forsvar, var, at utførelsen skulde utstaa, til vi hadde høstet endel av de erfaringer, som kan høstes under krigen, som vi kunde ha godt av at faa, fordi der stadig gjøres nye erfaringer paa det omraade.

Præsidenten: Præsidenten vil no fyreslaa, - her er innteikna ei rekkja talarar - at dei talarar, som heretter teiknar seg, fær tvo minuttar.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Gausdal: Jeg hadde ikke tænkt, at det var nødvendig for mig at ta ordet i denne sak. For engangs skyld kunde jeg være enig med komiteens flertal. Men da komiteens flertal - vi vet ikke hvem - har snudd om nu og tat en anden stilling, blir det ogsaa nødvendig for mig at si et par ord; jeg skal imidlertid være kort. Jeg vil paa ingen maate være illojal like overfor denne forsamling. Jeg kjender meget vel, - selv om hr. Holtfodt ikke var kommet med dette kart - at Stortinget har besluttet, at der skal bygges fæstninger derute og ogsaa lægges skyts der, og hvis det hadde været det spørsmaal, som skulde avgjøres idag, vilde det været illojalt selvfølgelig at motsætte sig gjennomførelsen av den plan, Stortinget allerede har besluttet. Men det er ikke derom, saken dreier sig. Det er, som hr. Mjøen sa, saa, at det dreier seg om den praktiske utførelse av Stortingets beslutning, skal vi binde storting og regjering i fremtiden over 3 aar? Man kan ikke faa disse forsvarsmidler før om 3 aar, og det er endnu ikke avgjort, om de staar færdigmontert, naar 3 aar er gaat, og det vil jo alle skjønne - det vil si set fra et forsvarsvenlig standpunkt - at naar den krig er slut, da vil man ha alle krigens erfaringer og kan baade faa det bedste og mest effektive skyts, likesom priserne vilde bli meget billigere end nu, saa hvis det ikke var et uparlamentarisk uttryk, saa vilde jeg ha sagt, at det høres rent ut som galskap, at man akkurat nu under høikonjunkturen vil bruke disse millioner. Jeg vet ikke, hvorfra komiteens ordfører har faat den meddelelse, men jeg har hverken set statsministeren eller finansministeren her idag, og jeg føler mig ikke tryg paa, at statsraad Holtfodt vilde faa disse 1400000 kroner, hvis nogen av herrerne ogsaa har erkjendt det, for jeg tør ikke alltid stole paa vort forsvar. Jeg er nu i den stilling jeg. Jeg har alltid syntes, at statsraad Holtfodt har været os en dyr mand, og skal vi nu atter betale 1400000 kroner for at beholde ham, saa blir han endnu dyrere. Jeg stemmer imot og holder fast paa indstillingen.

Aavatsmark (komiteens formand): Komiteens medlem hr. Gausdal sa, at flertallet har snudd og tat et andet standpunkt, men naar hr. Gausdal siger det, maa det skyldes ubekjendtskap med forholdene. Hr. Gausdal kan ikke ha været tilstede i komiteen eller ha læst indstillingen, naar han kan komme med en saadan uttalelse. Det staar uttrykkelig i indstillingen, at komiteens flertal vilde, hvis disse penger var foreslaat av regjeringen, ha gaat med paa bevilgningen. Nu har

regjeringen gaat med paa bevilgningen, og følgelig er det komiteens standpunkt, som regjeringen har gaat med paa. Derfor maa det, som hr. Gausdal uttalte, skrive sig fra ubekjendtskap med forholdene. Det er ogsaa fra flere hold spurt om, hvem dette flertal bestaar av. Det bestaar av herrerne Braut, Heje, Michelet, Sparre, Sæland, Wefring og mig, og samtlige vi 7 i komiteen er enig om, at hvis regjeringen vil foreslaa disse 1400000 kroner, saa vil vi gaa med paa denne bevilgning. Det er herrerne Gausdal og Mjøen, som er imot. Jeg skal efterkomme præsidentens henstilling om at være saa kort som mulig, og det er jo heller ikke mere at si om denne sak, i det øieblik regjeringen og komiteen er enig; saken ligger da færdig til avgjørelse av Stortinget. Hvad selve sakens realitet angaar, saa vil jeg ha sagt om anskaffelse av disse 30,5 cm. haubitzer og regjeringens begrundelse for, at man skal faa en øket skudvidde av 5000 meter ved at anskaffe 30,5 cm. kanoner, at jeg er ikke saa ganske sikker paa, at det er rigtig. Det kunde hælde, at man kunde faa 28 cm. haubitzer eller kystforsvarskanoner, som kan skyte endnu 2000 meter længere. Det kommer ikke bare an paa kaliberet men ogsaa bl.a. paa længden, og desuten vil jeg si - jeg er vistnok ikke artillerist, men jeg er ikke saa aldeles sikker paa, om man staar sig paa at gaa op til de største kalibre. Skudhastigheten synker efterhvert som kaliberet stiger, og omkostningerne ved skud øker i en ganske enorm grad, og det kan godt hælde, at man med kanoner av mindre kaliber, f.ex. 28 cm. haubitzer, som er et kraftig og svært vaaben, placeret i Kristianiafjorden, fremskudt, vil kunne holde en fiende paa tilbørlig avstand. Man maa nemlig erindre, at disse haubitzer virker paa skibenes dæk, og enten det er 30,5 cm. eller 28 cm., vil de ved træf kunne utrette, hvad der tilsigtes. Jeg er derfor ikke saa helt sikker paa, at den begrundelse, som departementet har git med hensyn til kalibrets størrelse er rigtig, og heller ikke med hensyn til placeringen, men det er en sak for sig. Hovedsaken er, at vi er enig om denne bevilgning, og at beløpet stilles til departementets disposition. Jeg kan være enig med hr. Mjøen i, at leverancetiden er uforholdsmæssig lang. Den er 27 maaneder, og med den erfaring vi nu har, kan vi risikere, at denne leverancetid blir noget overskredet, og naar saa skytset skal placeres og monteres derute, kan man visst regne, at det i det hele vil medgaa 3 aar, før man blir færdig til skud, men det er jo ingen givet at vite, om krigen varer fremdeles eller om den da er slut. Jeg gaar altsaa efter statsraadens avgivne erklæring med paa denne bevilgning.

Statsraad Holtfodt: Da jeg mener, at dette vigtige spørsmål bør behandles helt saklig og - fra min side i alle fald - uten nogen hentydning til, hvad der er passeret eller ikke passeret før i tiden, skal jeg indskrænke mig til et par ganske korte bemerkninger. For det første var visst ikke hr. Sparre opmerksom paa, naar

han under sin kritik uttalte, at hvis komiteen hadde faat vite regjeringens standpunkt før, hadde denne innstilling ikke foreligget - han var visst ikke opmerksom paa, at jeg i mit første foredrag gjorde opmerksom paa, at regjeringen ikke kunde ta et nyt standpunkt, før man hadde oversigt over, hvad militærkomiteen indstillet av extraordinære forsvarsbevilgninger; og efterat ha gjennomgaat dem og set, hvad vi da kunde være med paa at akseptere, fandt regjeringen at kunne akseptere endel av de avknappinger, som var foreslaat av militærkomiteen, og for at undgaa her at vække et konfliktspørsmål fandt regjeringen, at den kunde gaa med paa den løsning, som jeg har nævnt. Med hensyn til hr. Bratlies spørsmål vil jeg uttale, at jeg beklager meget, hvis man av mine uttalelser har faat det indtryk, at jeg har tilskrevet mig æren for dette anlag. For mig staar det saa, at det resultat, som nu foreligger, er resultatet av det arbeide, som er nedlagt av alle disse 28 kommissioner og alle de statsraader, som har hat med den ting at gjøre. Det er ingen enkelt mand, som kan tilskrive sig æren for det resultat, som nu foreligger; det er summen av alt det arbeide, som er nedlagt for løsning av befæstningsspørsmålet, og jeg vil si, at er det nogen, som fortjener særlig anerkjendelse for, at vi har kunnet naa denne løsning, saa er det marinens minevæsen for den overordentlig dygtige og anerkjendelsesverdige maate, hvorpaa det har fremmet konstruktionen av vore miner. Vi staar i saa henseende i første række av alle europæiske stater, saavidt jeg kan skjønne, og vi har her ganske gode holdepunkter, da vi har fisket op miner av en hel række konstruktioner fra de forskjelligste lande, og det viser sig, at vore miner staar mindst paa høide med og kanskje over de fleste av de konstruktioner, som er lavet under krigen. Og er det nogen, som skulde ha en særskilt anerkjendelse, fordi vi har kunnet finde denne løsning, saa er det marinens minevæsen, for det er netop det, som har muliggjort den, og det er det, som alle tidligere forslag har strandet paa, at man ikke hadde løst minespørsmålet. Som sagt, har jeg uttalt noget, som kunde føre i retning av, at jeg her tilskriver mig personlig æren, beklager jeg det. Det er mig ganske likegyldig i denne situation, enten man tilskriver æren den ene eller den anden. For mig har hovedsaken i disse fire aar været, at der gjøres, hvad der er nødvendig, for landets forsvar. Det er mig ganske likegyldig, hvem der har æren, og alt, hvad der er gjort, er ikke den enkelte forsvarsministers sak, men summen av alle de militære chefers arbeide under den forsvarsminister, som for tilfældet fungerer. Jeg kan altsaa kun beklage det, hvis der fra min side er faldt uttalelser, som kan uttydes saaledes, som hr. Bratlie har gjort.

Saa var det med hensyn til det andet spørsmål, som blev rettet til mig, angaaende skytsets effekt. Forholdet er, at Krupp har antydnet og gjennom sine repræsentanter har garantert, at han med sine 28 cm.s haubitsere skal

kunne drive skudvidden op til tyve tusen meter, mens skudvidden ved de 30,5 cm.s er nitten tusen meter. Nu er Bofors paa sin side fuldt opmerksom paa den forandring i skudvidde, som er opnaadd ved skytset under krigen nu, og alle, som har fulgt med i spørsmålet, er likeledes opmerksom paa, at dette væsentlig gjælder projektilets konstruktion. Det gjælder en forlængelse av projektilet ved en egen hylse, som sættes foran - hvis man da ikke siden kommer til at konstruere projektilet i ett. Det er altsaa en forandring av de ballistiske egenskaper, som gjør, at man har opnaadd disse kolossale skudvidder, og Bofors mener paa sin side, at de ved at gjøre den samme konstruktionsforandring ved sit projektil forhaabentlig skal kunne drive disse 30,5 cm.s, som det her er spørsmål om, op i skudvidde fra nitten til fem og tyve tusen meter. Og der kommer til at indgaa i kontrakten en forpligtelse for Bofors til at gjøre os delagtig i alle de fremskridt, som gjøres paa det ballistiske omraade i den tid, som forløper, indtil haubitserne kan leveres. Hvad der kan komme frem efter krigen av ting, som vi nu ikke har kjendskap til, tør jeg selvfølgelig intet uttale om; men sikkert er det ialfald, at opnaar man en skudvidde paa over tyve tusen meter, saa er vist det det meste, man praktisk talt kan forlange, selv av haubitsere. Det er da et spørsmål, hvorvidt man kan utnytte en saa stor skudvidde gjennom placering av de fornødne signalstationer langt ute i fjorden, og det kan jeg nok tænke mig, man kan. Men skulde vi komme op i fem og tyve tusen, er det for øieblikket en skudvidde, som ligger langt over, hvad vi hadde tænkt os muligheten av, og det betegner en meget sterk utvikling av skytset; men at det er en endelig og avsluttende utvikling, kan selvfølgelig hverken jeg eller noget andet menneske garantere. Men vore tekniske myndigheter, og de som har overværet skyteforsøkene, har uttalt om dette skyts, at saavidt de kan skjønne, er det helt up to date. Der har været uttalt frygt for, at Bofors ikke skulde være et tilstrækkelig solid og tilstrækkelig kyndig firma. Dertil vil jeg si, at naar Sverige kan bygge alle sine grove skytstyper hos Bofors og har gjort det og derigjennem skapt et overmaade stort og leverancedygtig verksted for sit eget forsvar, tror jeg nok, at vi ogsaa kan forlate os paa, at vi her har et verksted, som vi trygt kan stole paa i teknisk henseende, og det er ialfald det eneste sted, hvor vi i øieblikket kan gjøre os haab om - saasandt det nuværende gode forhold til Sverige kan opretholdes - at faa en begrænset leverancetid for en eventuel bestilling. Efter den indstilling, som nu foreligger, har jeg intet yderligere at tilføie.

Sæland: Efter de uttalelser, som er kommet før, kan ogsaa jeg indskrænke mig til at uttale min tilfredshet med den løsning, som nu forhaabentligvis gaar i orden. Det har altid været mit principielle standpunkt, at vi maatte forsøke at faa disse haubitsere, men at vi samtidig maatte

søke at skaffe penger til dem iaar. Naar komiteens medlem, hr. Mjøen, her fremholdt, at dette var en overraskende offensiv, vil jeg dertil si, at hr. Mjøen maa være en daarlig feltherre, naar han kan la sig overraske av den offensiv. Efter den diskussion, som faldt i komiteen, maatte det være klart, at det var flertallets alvorlige opfatning, at vi ønsket at faa disse haubitsere anskaffet, men at vi samtidig ønsket at faa dem betalt i denne termin, og jeg vil faa lov til at uttale for mit vedkommende, at naar jeg har været med paa at foreslaa avknapping paa det ekstraordinære budget forøvrig, har det netop været med sigte paa, at vi skulde kunne gjøre det mulig at foreta denne postering, at vi skulde kunne ta dette store løft og faa bragt anskaffelsen av haubitsere i havn. Jeg har intet mere at tilføie og anbefaler flertallets forslag.

Mowinckel: Jeg bad om ordet bare for at gi en forklaring angaaende disse hemmelige dokumenter, som ikke findes i Stortingets arkiv. Forholdet er, at der blir utdelt et eksemplar av en saadan hemmelig proposition til hvert av medlemmerne, og de blir da innsamlet igjen og sendt tilbake til departementet. De hemmelige indstillinger findes i Stortingets arkiv. Jeg er imidlertid ganske enig med hr. Bratlie i, at dette ikke er heldig. Det er overensstemmende med tidligere praksis, men det er en slet praksis, for der bør være nogen eksemplarer av propositionerne tilstede i Stortingets arkiv. Jeg skal sørge for, at det blir tilfældet, at departementet blir anmodet om at sende eksemplarer av samtlige hemmelige propositioner, saa de findes i Stortingets arkiv. At det ikke blev gjort tidligere, da hr. Bratlie talte til mig, skyldes en forglemmelse fra min side, som jeg meget beklager.

Bratlie: Jeg er selvfølgelig fuldt tilfreds med disse uttalelser, og hvis der ikke hadde indtruffet det tilfælde idag, at jeg hadde hat bruk for en av disse propositioner, hadde jeg gaat ut fra, at det vilde blit berigtiget senere. Det har ikke været min mening at reise nogen kritik anderledes end for at opnaa en forandring. Enhver stortingsmand forstaar selvfølgelig, at man befinner sig i en meget uheldig stilling, naar det viser sig, idet man debatterer om ting, som har været behandlet før, at Stortingets arkiv ikke eier vedkommende dokumenter, saa at man kan overbevise sig om, at man ikke erindrer feil. Jeg er ogsaa fornøiet med de uttalelser om denne sags tidligere behandling, som nu er fremkommet fra statsraadens side. Jeg oppfattet det første gang saa, at der i løpet av tiden, siden Fredriksværn var opgit som marinestation, skulde ha sittet 28 kommissioner sammen og arbeidet med dette spørsmål, men at man alligevel ikke var kommet nogen vei før ved stortingsbeslutningen efter statsraadens forslag i august 1915. Men de bemerkninger

statsraaden gjorde til nærmere forklaring, berigtigede dette, og dem er jeg fuldt ut enig i.

Med hensyn til hvad statsraaden uttalte om de ballistiske egenskaper ved det foreslaaede skyts, føler jeg mig ikke saa overbevist. Det kan jo ikke negtes av nogen, som har fulgt litt med, at den ballistiske effekt, som man har opnaadd av skyts baade av den ene og anden konstruktion i denne krig, har været saa betydelig over, hvad man før sogar har tænkt sig var mulig, at det har været en ren overraskelse for alle, som har nogen indsigt paa det artilleritekniske omraade, tror jeg, og det er derfor et litt farlig tidspunkt at kjøpe skyts paa nu. Jeg er enig med statsraaden i, at Bofors er et verksted, som i enhver henseende, saavidt jeg vet, yder fuld betryggelse, og som ogsaa saavidt jeg vet, arbeider billigere end de utenlandske verksteder. Det har desuten den fordel for os, saalænge vi staar i et godt forhold til Sverige, at vi derfra kan faa skyts selv av stort kaliber, som vi ellers ikke kunde gjøre regning paa overhovedet at faa under verdenskrigen og kanske i det hele tat ikke under nogen større europæisk krig, hvor tilførselerne over havet var vanskeliggjort. Forsaavidt nærer jeg ingen betænkeligheter. Den eneste betænkelighet jeg har er, at den rent artilleritekniske utvikling i disse krigsaar har gaat med svimlende fart; netop under det pres, krigen har lagt paa de store utenlandske fabrikker, er der konstruert skyts av en effektivitet man før ikke drømte om. Og som jeg sa, det er ikke heldig aller mindst for en litet krigsvant hær og flaaete som vor vil være, at maatte rykke i felten med saadant utstyr, at de strax maa begynde at merke, at vort forsvars fartøier og mandskap skytes istykker, før fienden er kommet ind paa saa nær distance, at vort skyts og vore forsvarsmidler kan virke. Det er ikke bare materielt uheldig som ødelæggende for det, som skytes istykker; hvad jeg regner for endda værre er, at det moralsk vil øve en nedbrytende virkning paa forsvaret. Derfor er jeg meget angstelig for dette moment, og derfor har jeg villet akcentuere det saa sterkt, som jeg har gjort. Men jeg gaar ut fra, at statsraaden der selvfølgelig er sig fuldt bevisst, hvad ansvar der ligger i dette, vil være til det yderste forsiktig, og jeg vil, at om man senere kommer til det, at dette skyts viser sig utidsmessig paa et tidspunkt, da man endda kunde vente at det skulde være fuldt effektivt, saa skal der kunne pekes paa, at denne advarsel er rettet til statsraaden før anskaffelsen, netop paa grund av de overraskende fremskridt, som er gjort paa det ballistiske omraade under krigen. Hvad disse smaa stridigheter angaar som er oppstaaet mellem militærkomiteen og statsraaden om naar der er kommet forslag og naar ikke - det var hr. Mjøen, som akcentuerte det sterkest - saa synes jeg, det spiller liten rolle; det har jo ingen reel betydning, enten man faar forslaget paa det ene eller det andet tidspunkt, naar den endelige afgjørelse ikke forsinkes. Naturligvis kan jeg være enig i, at naar departementet har skrevet ét til

komiteen paa regjeringens vegne en dag, burde det været meddelt straks, dersom det og regjeringen senere kom til et andet resultat og hadde forandret sin opfatning; det vilde være et billig krav og heldig for et godt samarbeide. Men overfor sakens store realitet er det ikke noget at snakke om, hvis man virkelig nu i fællesskab kan komme til en løsning.

Mjøen: Aa, jeg synes nok, det har litet gran at si, at man ikke faar den meddelelse her i Stortinget. Jeg er enig med hr. Bratlie i, at naar man har faat den meddelelse, burde statsraaden meddelt det paa forhaand og ikke kommet her i Stortinget med det, for deri ligger overrumplingen. Nei det flertal paa 7 medlemmer forelaa ikke i komiteen; der var kanskje et flertal, men det var ikke paa 7 medlemmer, for komiteen uttalte sig saa sterkt her, at det samme flertal kan ikke ha uttalt sig saadan. De siger her: "Hvad angaar den ovennævnte million skal forøvrig bemerkes, at komiteen i sin tid fandt at maatte gaa med paa dens midlertidige anvendelse paa andet hold som en nødforanstaltning for at bøte paa en mangel ved forsvaret under den nuværende situation." Det siger den, men den markerer, at "her gjælder det en foranstaltning som ikke kan karakteriseres paa den maate, idet leverancetiden for haubitzerne er 27 maaneder og batterierne saaledes i bedste fall ikke kan være klar til bruk før om 2 1/2 aar à 3 aar." Det er altsaa komiteens enstemmige uttalelse, saa flertallet har fundet, at dette var en lang leverancetid. Jeg vil nu faa lov til at spørre statsraaden hvordan det gaar med de haubitzere, som hittil er bestilt i Bofors, som der har været spurt efter aar for aar. Er de kommet nu? Kanske man ikke har gode erfaringer for de haubitzere, som er bestilt i Bofors før? Saa ser jeg av dokumenterne her, at andbudsfristen var til 1ste juli, men "paa indtrængende henstilling fra generalfelttøimesteren er fristen forlænget til 1ste august førstkommende". Vi har nu den 7de august, jeg vet ikke, om den frist er forlænget endda engang til, for ellers er det forbi. Ja, efterat hr. Sæland har været saa fore vis, har vi altsaa i militærkomiteen ved møisommelige granskninger sparet ind 2 millioner kroner paa det ekstraordinære budget for at kunne bruke de 1 400 000 kr. her. Jeg vil si, at den forutsætning har ikke jeg været med paa, da jeg var med at behandle det, og da vi søkte at innspare litt her og der, var det ikke forat det skulde gaa ut paa denne maate. Det vil jeg si. Jeg holder mig til det, at det, som passer os og styrker vort forsvarsvæsen er jeg med paa, men det, som er hensigtsløst, og hvor man har saa daarlige erfaringer, om det blir færdig i Bofors eller ei, og som efter deres eget anbud ikke skulde være færdig før om 2 1/2 à 3 aar, det kan jeg ikke være med paa nu. Der er saa meget at vinde ved nye erfaringer i denne ting, at vi kan komme til at angre paa at vi har skaffet os disse ting.

Sparre: Jeg skal ikke komme ind paa disse betragtninger om skytsets skudvidde. Jeg for min part og vistnok de fleste sjøofficerer bryr os ikke saa større om disse svære skudvidder, naar det er tale om at virke mot bevægelige maal og ute paa havet, hvor man som oftest ikke ser saa langt som 10 kvartmil eller 18000 m. Nu, jeg skal ikke gaa ind paa det her. Jeg vil bare si, at i propositionen er angit en bestemt kaliber av haubitser, et bestemt sted, hvor de skulde bestilles. Der er likeledes talt om en mulig anden forandring av de oprindelige befæstningsplaner i denne forbindelse. De ting har komiteen ikke realitetsbehandlet, hverken komite eller storting uttaler altsaa nogen mening om det. Hvad vi har gjort nu er at fremsætte et forslag om en bevilgning, som sætter departementet istand til, saasnart de finder det oppørtunt, paa bedste maate at gjøre en bestilling av haubitser - intet andet.

Præsidenten: Daa ikkje fleire hev bede um ordet, er det aalmenne ordskifte slutt. Bed nokon um ordet um den brigda komitetilraadingi, som er upplesi fyrr?

Mjøen: Jeg optar komiteens oprindelige indstilling.

Præsidenten: Hr. Mjøen hev altso teke upp den opphavelege komitetilraadingi.

Gausdal: Jeg synes, at naar man hørte hr. Bratlie, maatte denne forsamling kunne faa en anden opfatning end militærkomiteens flertal av denne sak. Jeg synes, at den direkte følge av hans uttalelser maatte være, at man her ventet med at slaa fast, at man skulde bevilge en tillægsbevilgning av næsten 1 1/2 million til disse 30 1/2 cms haubitser fra Bofors. Regjeringen har allerede 1.300000 kroner til sin raadighet. Hvis den kan bestille noget skyts nogensteds, som den anser nyttig, saa har den ialfald nok med det. Det staar i selve propositionen, at man har ikke bruk for mere før om 2 1/4 à 2 1/2 aar, og da blir det god tid at bevilge, saa jeg synes, at det skulde ligge baade i Stortingets og nationens interesse at se litt nøiere paa saken. Naar det først faar betydning om 3 aar, saa gik det godt an at se litt paa det. Jeg vil si baade til sakens ordfører og militærkomiteens formand, at jeg var slet ikke uopmerksom paa det, at komiteens flertal sa, at hvis de fik en tillægsbevilgning, vilde de kanskje tat et andet standpunkt, men alle ansaa det git efter departementets klare uttalelser, at tillægsbevilgning ikke vilde bli git, saa det naturligvis ogsaa er et klart standpunkt, at ingen vilde være med paa dette nye, saamegetmindre som vi vet, at da der var forslag om at bevilge 1 1/2 million til veivæsenet, saa gjorde regjeringen kabinetsspørsmal mot det. Nu har man penge nok, nu er 1 1/2 million kroner ikke saa farlig, bare man kan redde hr. Holtfodt.

Møte for lukkede dører, Stortinget 7. august 1918

Bratlie: Nei, jeg er nødt til at gjøre innsigelse mot, at det skulde være en rimelig konklusjon av mine uttalelser, at man ikke skulde bevilge til haubitser. Jeg uttalte første gang jeg hadde ordet, at jeg var enig i, at haubitser var et uundværlig led i forsvaret av Kristianiafjorden ved munningen, og jeg uttalte videre, at jeg syntes, at naar man skulde ha disse haubitser, saa maatte man ha dem av saa stor størrelse og effektivitet, at de virkelig vil gjøre effektiv nytte. Og da forstod jeg at prisen maatte bli som foreslaat 2 700000 kroner istedetfor 1.300000. Hvordan det da kan slutes av mine uttalelser, at jeg ikke skulde finde det rigtig at beslutte anskaffelse av haubitser, som koster kr. 2.700000 og ikke bevilge mere end kr. 1.300000, det skjønner jeg ikke, det kan ikke henge rigtig sammen.

Votering:

Ved alternativ votering mellem komiteens ændrede indstilling: "Paa det ekstraordinære statsbudget for terminen 1918-1919 bevilges kr. 1.400000,00 som tillægsbevilgning til de ved Stortingets beslutning av 11te august 1915 bevilgede kr. 1.300000,00 til svære haubitser ved Kristianiafjordens fremskudte befæstninger", og komiteens oprindelige indstilling, optat av Mjøen: "St.prp. nr. 84 - 1918 tages ikke under behandling av indeværende aars storting" - bifaldtes komiteens ændrede indstilling med 82 mot 27 stemmer.

De 82 herrer var: Rustad, Bratlie, Islandsmoen, Peersen, Sundet, Hasle, Braaten, Øverland, Spilling, Eiesland, Selvaag, Solberg, Kateraas, Gauslaa, Aarrestad, Andersen Grimsø, Amundsen, Joakimsen, Caroliussen, Møller, Vassbotn, Otterlei, Nerheim, Kristvik, Fyhn, Maseng, O.K. Hansen, K.E. Jahren, Næsheim, Torjusen, Braut, Austbø, Gard, Hidle, Eidem, Brønne, Lykke, Sæland, Galtvik, Haugum, Aavatsmark, Inderberg, Schei, Wolden, Riddervold Jensen, Michelet, Hagerup Bull, Laake, Løvold, Mowinckel, Geelmuyden, Blydt, Trædal, Erdal, Indrehus, Rosenlund, Huglen, Myklebust, Lid, Sæim, Mjelde, Skaar, Skilbred, Uverud, Tveiten, Rik. Olsen, Heje, Haavardsrud, Hans Hansen, C.O. Lund, Hagb. Lund, Ask, Sand, Ramm, Konow, Sørholte, Sparre, Gunnestad, J. Johnson, Berg, H. Johnsen og Halvorsen.

De 27 herrer var: Landheim, Castberg, Mjøen, Lappen, Knudtson, Andr. Hansson, Andersen, Bergersen, Gjøstein, Tønder, Foshaug, Gausdal, Buen, Sivertsen, Nygaardsvold, Aslaksrud, Samuelson, Rinde, Pedersen, Horgen, Wiig, Finstad, Sjøli, Aarsrud, Myrvang, Magnus Nilssen og Lian.

Fraværende var: Gundersen, Peterson, Jacobsen (forf.), Landmark (syk), G.A. Jahren (forf.), Skaardal, Barman (syk), Fretheim (forf.), S. Næss (forf.), Hovdan (perm.), Lindø (perm.), Aaen, Enge og Tvedten.

Præsidenten: Statsraad Holtfodt hev ynskt ordet fyrr me gjeng til neste sak.

Statsraad Holtfodt: Der er paa det offentlige kart som sak nr. 5 opført indstilling fra militærkomiteen angaaende opsætning av besætning ved provisoriske befæstningsanlæg. Den indstilling er bygget paa en hemmelig proposition. Saa er der som sak nr. 2 opført indstilling fra den kombinerte budget- og militærkomite om trufne forføininger til hævde av rikets nøytralitet o.s.v. Den indstilling er bygget paa et hemmelig dokument, som heter stortingsmeddelelse nr. 5. Jeg vil tillate mig at foreslaa, at man tar den hemmelige debat, medens der er lukkede døre, om disse ting. Saken er den, at om begge disse to indstillinger har jeg opplysninger at gi, som jeg ikke kan gi for aapne døre, og jeg hadde da tænkt mig, at man for disse to sakers vedkommende kunde følge den fremgangsmaate, som blev antydnet ifjord - jeg tror, det var av hr. Bratlie - at der, hvor forsvarsdepartementets chef fandt at maatte gi opplysninger for lukkede døre, selv om indstillingen var bestemt for aapne døre, kunde man ordne sig paa den maate, at man debatterte de hemmelige ting for lukkede døre, og saa kunde man træffe avgjørelser for aapne døre. Hvis man nu vil følge den linje her, skulde jeg anse det ønskelig, om man nu tar sak nr. 5 umiddelbart i forbindelse med denne sak, siden vi allikevel befinner os ute i Kristianiafjorden, og da der om den næste sak angaaende marinens nybygning kanskje kan bli en længere debat, saa vil jeg ialfald faa lov til at henstille, hvorvidt det ikke skulde være hensigtsmessig nu, siden vi har kart og alting oppe, at sak nr. 5 behandles i forbindelse med dette. Hvorvidt man vil ta nøytralitetsvernsbevilgningen før eller efter behandlingen av nybygningsbudgettet, det tør jeg ikke uttale mig om paa dette tidspunkt, men for mig kan det forsaavidt være det samme, naar jeg bare faar anledning til for lukkede døre at fremkomme med de argumenter, jeg har vedrørende sak nr. 5 og sak nr. 2 paa oprindelige offentlige kart.

Præsidenten: Var det statsraaden sin fyresetnad, daa, at fyrehavingi ellest skulde gaa fyre sig og vedtaki gjerast for opne dører?

Statsraad Holtfodt: Fra min side er der intet til hinder for det - det vil si, jeg maa faa lov til at se paa konklusjonen i indstillingen om befæstningerne i den ytre Krisianiafjord, om der muligens der er nogen detaljer, men det tror jeg ikke. Jeg tror ikke, der er nogen detaljer, som ikke kunde voteres over for aapne døre.

Aavatsmark: Fra komiteens side er der selvfølgelig intet i veien for, at statsraaden fremkommer med de bemerkninger, som han finder det fornødent at komme med angaaende sak nr. 5 her i det hemmelige møte. Det er indstilling fra militærkomiteen angaaende opsætning av besætning ved provisoriske befæstningsanlæg. Jeg siger, det er selvsagt, at der intet er i veien for, at

statsraaden her i det hemmelige møte faar fremkomme med de opplysninger, som han finder fornødne, og da de er av den beskaffenhet, at han ikke vil gjøre det offentlig, maa det selvsagt gjøres her for lukkede døre. Men jeg vil ha sagt, at vi andre, som ikke har saadanne hemmelige opplysninger at gi, vi vil ha anledning til, naar dørene aapnes, at diskutere denne sak. Men det er selvsagt, at de, som har noget paa hjerte at si her for lukkede døre, som ikke kan siges for aapne døre, faar anledning til det. Jeg personlig har ikke andet at si end det, som jeg gjerne vilde si for aapne døre om den sak, og dertil blir der anledning efter statsraadens forslag ogsaa, da han foreslaar, at dørene skal aapnes senere. Jeg har derfor ikke noget mot, at der fremgaaes paa den maate, statsraaden antydte, hvad den sak angaar. Hvad den anden sak angaar, nøytralitetsvernet, saa er det en innstilling fra den kombinerte militær- og budgetkomite, og der gaar jeg ut fra, at den kombinerte komiteens formand eller ordfører uttaler sig om statsraadens forslag forsaavidt denne sak angaar.

Bratlie: Jeg vil anbefale den ordning, statsraaden har uttalt sig for, nemlig at man nu tar en foreløbig behandling for lukkede døre først av sak nr. 5 om opsætning av besætningsstyrke ved befæstningerne i Kristianiafjordens munding og dernæst, likeledes for lukkede døre, en foreløbig behandling av saken om nøytralitetsvernbevilgningerne.

Det er selvfølgelig ønskelig, at saa meget som mulig av opplysningerne om de militære saker som behandles af Stortinget, ligesaavel som om andre statsanliggender kan findes i de dokumenter, som ligger aapne og tilgjengelige til enhver tid. Det er praktisk seet svært brydsomt at ha mere end nødvendig i de hemmelige dokumenter. Dertil kommer ogsaa den omstændighet, at naar det gjelder saa store spørsmaal for nationen som dette, maa det være en interesse, som vi alle har, at sakerne saa langt det er mulig, behandles offentlig. Spesielt vil det ikke ta sig ut, om store organisationsforandringer skal dukke op for almenheten i form av forandring i statskalenderen, naar den næste gang udkommer, uten at folket før har hat nogen anledning til at se, at Stortinget har besluttet utvidelserne. Jeg er imidlertid enig med statsraaden i, at de uttalelser, han ønsker at fremkomme med, og som han mener ikke bør komme offentligheten for øre, bør han faa adgang til at fremholde i møte for lukkede døre. Derfor vil jeg støtte det av statsraaden fremsatte forslag.

Mjøen: Jeg gaar ut fra at det er kun de ting, som statsraaden har at bemerke om sakerne, som er hemmelige, og at saavel statsraaden som de enkelte medlemmer forøvrig vil behandle nu, og at man forøvrig behandler sakerne efter den orden, hvori de staar paa kartet; for det er litt uheldig at sakerne skyves om hverandre ellers ved

selve behandlingen. Det er kun det, som man har at si, som er av hemmelig art, som bør behandles nu.

Votering:

Statsraadens forslag - at debatten angaaende de som nr. 2 og 5 paa dagens kart opførte saker foreløbig holdes for lukkede døre - bifaldtes enstemmig.

Sak nr. 5.

Indstilling fra militærkomiteen angaaende opsætning av besætning ved provisoriske befæstningsanlæg (indst. S. nr. 243).

Komiteen hadde indstillet:

St.prp. nr. 128, 1918, tages ikke under behandling av indeværende storting.

Statsraad Holtfodt: Jeg maa bede om lov til at si det, jeg skal si, foran et kart, som er utarbeidet.

Den befæstningsplan, som jeg tillot mig at redegjøre for ved foregaaende sak, er - som det vil ha fremgaat av debatten - en plan, som det vil ta meget lang tid at gjennomføre. Nu gjaldt det i dette spørsmaal hurtigst mulig at tilveiebringe en dækning av flaaestationen, om mulig ad provisorisk vei, for derigjennem at gjøre det forsvarlig at gaa til utvidelse av Hortens verft og alle de andre anlæg, og det kunde man ikke gjøre, før man hadde et forsvar for disse store nyanlæg, som der var planlagt og paatænkt. Jeg vil her faa lov til uttrykkelig at peke paa, at en stor del av grunden til, at marinens utvikling har stagnert, maa efter min opfatning - og det kommer jeg nærmere ind paa under nybygningsbudgettet - tilskrives den omstændighet, at vi ikke har hat et verft, hvor fartøierne har kunnet bygges under nogenlunde sikkerhet for, at de ikke straks skulde bli tat væk under krig - altsaa at flaaestationen og verftet har ligget helt aapent. Saa er det desuten en ting til og det er, at Stortinget har, saavidt jeg har forstaat ved at studere dokumenterne, været litet tilbøielig til at gaa med paa nye bevilgninger for marinen, naar disse skulde gaa til utlandet. Det gjaldt ogsaa efter den linje for marinens nybygning, som jeg siden kommer til at behandle, at faa istand et forsvar av den ydre Kristianiafjord, som muliggjorde, at vi samtidig kunde gaa til en utvikling av Hortens flaaestation og derigjennem skape de bedst mulige betingelser for marinens utvikling, ved hjelp av arbeider utført inden landet, vel at merke. Dette hadde min fulde opmerksomhet under behandlingen i Stortinget, og jeg vil nu gjøre uttrykkelig opmerksom paa, for at fjerne enhver misforstaaelse - jeg har ikke skrevet, hvad jeg skal si - at hvis der her skulde falde nogen bemerkninger fra min side, som kan mistydes derhen, at det fra min side menes som nogensomhelst fortjeneste for den nuværende

forsvarsminister, saa vil jeg ta avstand fra det. Det er kun min tanke her at gi en fremstilling av de rent saglige forhold.

Altsaa det, som det gjaldt, var at finde en løsning, hvorved man hurtigst mulig skapte en dækning av flaaestationen, som ligger deroppe, ved hjelp av de midler, som vi raadet over. Hvad var det nu for hjelpemidler vi hadde for at opnaa dette? Jo, vi hadde for det første det personel og det materiel, som er knyttet til Tønsberg befæstninger - det fæstningsanlæg, som ligger der. Til orientering for dem av Stortingets medlemmer, som ikke har været med paa denne sak tidligere, skal jeg her faa lov til at gjøre opmerksom paa, at det er en helt defensiv liten fæstning, som kunne hadde den ene opgave at dække marinens anden flaaestation i Kristianiafjorden ved Melsomvik. Den danner et replipunkt for flaaen, for det tilfælde at den ikke skulde kunne holde sig i aapen sjø eller ute i skjærgaarden - altsaa et befæstet replipunkt. Det var det materiel og personel, som vi hadde ved Tønsberg befæstninger, og dernæst det materiel og personel, som vi hadde ved Fredriksstad mineforsvar, der bestaar av 2 minespærringer, som ligger her, og 2 lyskastere og signalanordning med det fornødne personel og fartøier til mineutlægning. Saa blev der sat fuld fart paa fra marinens side med bygningen av miner, for det første de miner, som vi allerede hadde gjennomeksperimentert, og som kun kan lægges ut paa en dybde av - saavidt jeg husker - 150 meter, og dernæst, samtidig med at marinen forcerste minebygningen for at faa det fornødne materiel til denne spærring der, blev der fortsat med eksperimenter for om mulig at konstruere miner, som kunde utlægges ogsaa i den dype rende, som det heter, her midt i løpet, og som man av tekniske grunde dengang ikke kunde spærre med miner. For at forsvare denne dype rende var der oprindeligg planlagt et torpedobatteri paa Rauer, hvad Stortinget dengang uttalte sig for. Det har imidlertid været teknisk umuligg at løse det spørsmaal. Heldiggvis lykkedes det minevæsenet at finde en anden løsning, nemlig en mine, som kan spærre det løp der, og saavidt jeg har forstaat marinens minedirektør, er den mine nu gjennomprøvet, og det, som væsentlig mangler, er bare nogen minetauger, som vi haaber skal kunne skaffes fra utlandet. Altsaa, samtidig med at man forcerste minebygningen, blev der sat igang nybygning av de mineutlægningsfartøier, som skulde til for hurtigg at etablere denne minespærring, og de fleste av Stortingets medlemmer vil ha hat anledning til at se, hvordan en saadan mineutlægger er bygget. Der laa en av dem ved Horten, da Stortinget var der, foruten den, vi reiste med, som vistnok ikke er konstruert specielt for Kristianiafjorden, men som en offensiv mineutlægger. De mineutlæggere som kun er beregnet paa dette lokale forsvar, og som altid gaar med miner inde og altid fuld besætning kan meget hurtigg lægge ut hele minespærringen. Vi trænger 3 saadanne mineutlæggere for at faa spærringen

etablert i en fart. Derav har vi 2 færdige. Altsaa, minespærringen er færdig, og det, som ikke er færdig endnu, er de miner, som trænges i den dype rende; men denne dype rende er da tænkt forsvaret baade av undervandsbaater og flytende materiel, som er knyttet til Kristianiafjordens forsvar. Dette er altsaa de fartøier, som staar til disposition for bevogtningen og forsvaret av Kristianiafjorden, som her er avlagt. Altsaa, der for nuværende er der et torpedoforsvar med hjælp av marinens flytende materiel, undervandsbaater og torpedobaater, og mineforsvaret er i orden. Saa gjaldt det da at faa istand bestrykning og belysning av denne minespærring. En minespærring maa for at være effektiv som forsvarsmiddel være belyst, og den maa være bestrøket, forat ikke minerne skal kunne fiskes op av smaa ubepansrede fartøier, specielt om natten da de ikke kan sees fra artilleriet. For at skaffe det artilleri var vi henvist til det materiel, som vi hadde, og der blev da anvendt endel skyts fortrinsvis fra marinen, bestaaende av 4 12 cm. kanoner, der blev placert paa Rauø, og hvis skudvidde er avsat her. Disse 4 stk. 12 cm. kanoner har kun en længde av 25 kaliber. Det er ganske interessant at sammenligne de cirkler, som man ser derborte paa det nye kart. Derved ser man utviklingen av skytset. Dette skyts kan kun skyte indenfor disse vinkler, som er sat op her, medens det andet, moderne skyts kan skyte horisonten rundt. Vi anbragte altsaa det gamle skyts fra marinen her, et batteri paa 4 12 cm. kanoner. Saa er der paa Bolærne anbragt, som man ser, 2 batterier. Det ene bestaar av 4 stk. 12 cm. kanoner, som er tat fra monitorerne, som nu er oplagt, og saa er der yderligere 4 12 cm. kanoner, som marinen har avgit, saaledes at man nu paa bolærne har 2 batterier hvert paa 4 12 cm. kanoner, hvis skudvidde er avlagt her, og altsaa et lignende batteri paa Rauø. Dette skyts har, som vi ser, den fornødne portée til at beherske selve minespærringen. Endvidere har vi faat anbragt helt moderne lyskastere, til og med av 150 cm. typen, altsaa de som skal indgaa i den endelige plan for befæstningen, og som er større og kraftigere end de, vi tidligere har hat i landet. Foruten det er en av hovednervene i hele befæstningsanlægget telefonkablerne, som det har været meget vanskelig at skaffe under disse forhold, og hvorved vi har faat etablert den forbindelse, som sammenknytter anlæggene. Foreløbig er nu planen den, at dette skyts paa Haagen ikke flyttes, før positionerne herute er færdige til at opta dem. Paa høire fløi har vi da Tønsberg befæstninger som flankestøtte og paa venstre fløi fremdeles Fredriksstad i sin nuværende tilstand, indtil befæstningerne paa Kjøgø kan bli færdige. Det er altsaa, hvad vi har kaldt en provisorisk anordning. Denne provisoriske anordning av befæstningerne kræver naturligvis sin besætning, og besætningen har for disse anlæg været tilveiebragt ved hjælp fortrinsvis av personel fra Tønsberg og Fredriksstad, supplert med enkelte officerer, som vi med stor vanskelighet har kunnet avgi

fra andre befæstninger. Nu er forholdet det, at dette forsvar, som her er etablert, ikke længere er et provisorisk forsvar i den forstand. Det allermeste av det, som er her, er anbragt paa en saadan maate, at det indgaar i den endelige plan, og der kan ikke bli spørsmål om, saavidt jeg skjønner, at fjerne det igjen. Personlig har jeg ikke hat anledning til at se det; men disse kanoner er anbragt saaledes, at de ikke er i veien for anbringelsen av det nye skyts, som er bestilt, saa jeg formoder, at disse kanoner kommer til at bli staaende. De er ogsaa anbragt paa en mere permanent maate, end vi oprindelig hadde tænkt os - for hele anlægget kom istand og blev forcert frem paa grund av den krise, som opstod med Tyskland i 1916, og som vi kanskje kommer ind paa under nøitralitetsbevilgningen. Det kan altsaa indpasses i den endelige plan. Anlægget er blit mere permanent, end man oprindelig hadde tænkt, og er blit adskillig dyrere, end det oprindelig var beregnet. Saavidt jeg erindrer, blev der kun bevilget kr. 200 000,00 til denne provisoriske anordning; men forholdet er altsaa nu, at i dette forsvar er nedlagt adskillige millioner, og direkte kan indgaa i den endelige plan for befæstningerne. Og dernæst maa man her ogsaa regne med de millioner, som nu er nedlagt til utvikling av Horten, som skal forsvares ved hjelp av dette anlæg her. Det er altsaa store værdier, som er nedlagt, og store interesser, som staaar paa spil.

Nu er her imidlertid indtraadt et beklagelig forhold. I St.prp. nr. 102 for 1917 foreslog departementet en nødtørftig opsætning for dette nye skyts; men komiteen indstillet, at saken ikke skulde tages under behandling, saavidt jeg husker - jeg har desværre ikke nu ganske paa det rene, hvad indstillingens ordlyd var; men faktum er ialfald at saken blev utsat -. Dengang fandt jeg ikke at burde opta forslag i Stortinget mot indstillingen, fordi jeg vilde forsøke, saalænge jeg kunde, at holde det gaaende uten, som jeg kunde vente, at faa et konfliktspørsmål her; vi hadde hat nok av konfliktspørsmål om disse befæstninger før, og til trods for at jeg skjønnte, at dette ikke kunde gaa længe, optok jeg ikke propositionen, og jeg hadde heller ikke tænkt at gjøre det iaar, hvis det hadde været mulig at slippe forbi. Imidlertid har forholdene siden utviklet sig saaledes dernede, at personellet nu er absolut overanstrengt. Vi tar som nævnt fortrinsvis personel fra Tønsberg befæstninger, medens for øieblikket den fungerende kommandant samtidig er chef for et av de viktigste batterier paa Oskarsborg. Vi har altsaa maattet ta ham fra Oskarsborg, fordi kommandanten paa Tønsberg maa være paa Oskarsborg, saalænge den nuværende forsvarsminister er i stilling, og saalænge kommandanten paa Oskarsborg fungerer som generalinspektør for fæstningsartilleriet. Det har da bevirket disse omflytninger. Det er en meget viktig stilling, den saaledes tilbeordrede kommandant har, idet han foruten at være den artilleristiske kommandant ogsaa er

fæstningsartilleriets konsulent i alle spørsmål, hvor ingeniørerne utarbeider sine planer, og det skaffer ham et meget stort, ansvarsfuldt og anstrengende arbeide. Nu er forholdet det, at denne besætning er blit saa paakjendt, at to av kapteinerne ved Tønsberg befæstninger er sykmeldte, og har været sykmeldt i indtil 1 1/2 aar, og kvartermesteren dernede avgik ved døden i juli maaned; han var overanstrengt. Kommandanten selv har jeg hat inde hos mig, forat jeg kunde se, hvorledes det hele stod til; for jeg maatte jo personlig danne mig en opfatning av forholdet, daa vi ikke atter igjen gik bort og sprængte vore folk. Man maa huske paa, at det er en meget anstrengende tjeneste, disse folk har, som ligger i den forreste bevogtningslinje. Og jeg kan efter min personlige opfatning si, at jeg fandt, at han nerver var i den stand, at man maatte ikke skaffe ham yderligere paakjending. Nu har imidlertid militærkomiteen under henvisning til, hvad den forsterkede budget- og militærkomite ifjor uttalte, anført:

"Nærværende komite finder at saken bør utstaa - særlig under hensyntagen til anlæggenes provisoriske karakter og til det store antal vakancer blandt fæstningsartilleriets befaal, et antal som yderligere vil økes om heromhandlede stillinger organiseres. Forøvrig finder man ikke nogen grund for Stortinget til at fravike den ifjor enstemmig og efter indstilling av en saa mandsterk komite fattede beslutning."

Her er der altsaa nu indtraadt enkelte misforstaaelser. Det er hr. Sparre, som er ordfører i denne sak ogsaa. Det er for det første, at komiteen ikke var enstemmig. Saavidt jeg har kunnet se av dokumenterne, dissenterte dengang hr. Aavatsmark og hr. Marcussen i komiteen og stemte for propositionen. For det andet maa der være tilflydt komiteen nogen misvisende opplysninger angaaende vakancerne i fæstningsartilleriet. Forholdet er, at samtlige organisationsmæssige stillinger i fæstningsartilleriet er besat, og de vakancer, som er, bestaar deri, at fæstningsartilleriets officerer i en vis utstrækning har maattet beordres til anden tjeneste, f.eks. i departementet og i den tekniske fællesetat. Der har vi ogsaa for begges vedkommende fremsat organisationens forslag for at faa ophævet denne dobbeltstilling; de som ligger i den ytre del av Kristianiafjorden tjenestgjør i en stilling, hvorfra de ikke kan komme væk under den nuværende situation. Det er ganske umulig, saa forsaavidt kan man si, at stillingen er vakant. Men hvad er grunden? Jo, grunden er den, at man engang har forsøkt at opkonstruere en linje om, at organisationsforandringer maa vi ikke ha under denne krig, og følgen er, at vi ikke kan besætte de stillinger, som faktisk er ledige. Saa er det det tredje moment, nemlig anlæggenes provisoriske karakter. Jeg vil der gjøre opmerksom paa, som jeg allerede har nævnt, at provisorisk er ikke dette i den forstand, at det er noget, som skal fjernes, - det er noget, som skal fortsætte gjennem længere tid, og som vil

komme til at utvikles litt etter litt; eftersom de nye batterianlæg blir færdige, flytter man kanonerne herind i sine nye stillinger. Samtidig er der utskrevet særskilt besætning til disse nye anlæg. Saavidt jeg vet - men det vet vel generalkrigskommissæren bedre end jeg - saa er der utskrevet ca. 400 mand som særskilt sikkerhedsbesætning, og inden 1 aar vil dette antal være øket til 800 mand, - altsaa en ganske stor styrke at administrere. Jeg tror gjennem disse oplysninger at ha godtgjort, at det grundlag, hvorpaa komiteen har bygget sin indstilling, er ganske svigtende, og ialfald kan jeg ikke forsvare av hensyn til personellet dernede og heller ikke av hensyn til forsvaret i det hele tat at la dette gaa længer, - der maa træffes en eller anden avgjørelse. Jeg kommer derfor nu til at forespørge komiteen, hvorvidt den vil opretholde sit standpunkt efter de oplysninger jeg her har git? Hvis den agter at gjøre det, skal jeg da nærmere faa redegjøre for mit standpunkt.

Sparre (komiteens ordfører): Hvad jeg har at uttale i denne sak, kommer jeg selvfølgelig hovedsagelig til at uttale under den offentlige debat; den slags organisationsforandringer som der her er tale om bør ikke behandles for lukkede døre, saa jeg agter ikke at gaa ind paa det egentlige hovedspørsmaal, før vi faar aapnet dørene; dette møte for lukkede døre er jo ogsaa kun sat for at statsraaden eller andre kan faa git enkelte meddelelser, som de finder maa gives for lukkede døre. Jeg skal derfor bare med et par ord gjøre nogen bemerkninger til statsraadens anførsler. Statsraaden uttalte, at der var forskjellige misforstaaelser i indstillingen, - Spaare var ordfører, sa han. Ja, nogen misforstaaelse med hensyn til, at Stortinget enstemmig ifjor avslog forslaget er der ikke, og heller ikke med hensyn til at den mandsterke komite indstiller paa ikke-bifald. Indstillingen er helt rigtig paa det punkt, saa det er ikke fra min side der foreligger misforstaaelser. Jeg skal heller ikke komme ind paa det spørsmaal om vakancer, for det er jo ogsaa skikket til at behandles for aapne føre; men jeg skal bare nævne nogen ord om den provisoriske karakter av disse befestninger. Statsraaden har jo selv kaldt dem provisoriske befestninger, - opsætning av besætning paa de provisoriske anlæg, staar der i propositionen, ved Kristianiafjordens fremskudte befestninger. Naar saa vi i indstillingen peker paa, at de er provisoriske, saa tar statsraaden avstand fra det. Jo, de er i høi grad provisoriske. Det forholder sig ikke saa, at disse provisoriske anlæg staar i nogensomhelst forbindelse med driften paa Horten, eller som statsraaden taler om, bevilgningen til utvidelse av anlæggene paa Horten, og noget saadant. Disse provisoriske befestninger blev i huj og hast etablert høsten 1917 i anledning av den sørgelige u-baatresolution og dens følger, men ikke av hensyn til driften eller utvidelse av verkstederne paa Horten. De er i høi grad provisoriske, de bestaar av nogen gamle

kanoner, - statsraaden nævnte jo selv, at det største skyts der var 12 cm. av 25 kalibers længde; det er efter nutidsforhold rene ubetydeligheter. Det var nogen gamle kanoner, som vi hadde brukt til eksercitie i marinen i gamle dage, og som nu blev flyttet ut der. De er selvfølgelig bedre end intet, og jeg er fuldstændig enig i, at de foranstaltninger blev truffet; men det er helt ut provisoriske. Statsraaden nevnte endog, at det eneste, som ikke burde være provisorisk, nemlig minespærringen, heller ikke er helt færdig. Av statsraadens opregning av, hvilket materiel der var der, fandt jeg ikke andet, som ikke hadde provisorisk karakter end lyskasterne, saa jeg tror, statsraden helt har misforstaat disse befestningers karakter. Jeg skal selvfølgelig ikke her komme ind paa dette om personellets overanstrængelse ved den tjeneste de har derute, det kjender jeg ikke noget til; men det kan man naturligvis ogsaa i tilfælde tale om for aapne døre. Jeg vil altsaa betone, at efter min mening er ordet "provisorisk" den eneste rigtige betegnelse paa disse anlæg. De skal jo, som vi vet, efterfølges av permanente anlæg, men de er fortiden saa provisoriske som det vel er mulig for noget befestningsanlæg at være, og statsraaden har jo selv ogsaa kaldt dem provisoriske. Kanonerne har jeg karakteriseret, de aller fleste av dem; der er nogen nyere ganske smaa kanoner, men hovedbestykningen er jo en nødsforanstaltning av rang. De standplasse og den maate hvorpaa disse kanoner er anbragt, er ogsaa i fuld samklang med deres forældethet i andre henseender. Hvorvidt man, naar man faar de permanente befæstninger, da kan stille kanonerne op paa samme sted eller om man da maatte velge andre steder, det vidste jo heller ikke statsraaden saa nøie. Men placementet for dem er fortiden helt provisorisk. De kanoner som de skal erstattes med senere, er jo nye, moderne 15 cm.s kanoner, som vistnok faar en effektivitet som gaar op til det 6 - 8-, kanske det 10 dobbelte av hvad disse kanoner har. Jeg vil hermed ha vist, at der ingensomhelst misforstaaelse er i indstillingen. Det er helt ut rigtig. Der er ingen misforstaaelse, hverken hvad angaar den provisoriske karakter av disse befæstninger, ei heller nogen misforstaaelse der at Stortinget ifjor enstemmig avslog propositionen. Der staar ikke i indstillingen, at komiteen var enstemmig. Av den 17 mand store komite var der 2 medlemmer som forbeholdt sig at stemme for propositionen, men de stemte ikke for den. Der blev intet forslag optat, og Stortinget vedtog enstemmig indstillingen. Som sagt, jeg skal komme tilbake til saken naar dørene er aapnet.

Bratlie: Jeg har bedt om ordet saa tidlig ogsaa i dette spørsmål, fordi jeg har interesse for saken og ønsker at uttale mig om den rent saklig. Det vil være en selvfølge, efter hvad jeg har uttalt om betydningen av befæstningerne i Kristianiafjordens mundig, at jeg er og maa være enig i, at disse befæstninger maa faa det

personel som behøves for betjeningen av de forsvarsmidler som der findes. Det maa nødvendigvis til. Hvad enten befæstningerne er provisoriske eller ikke, saa maa vi være med paa at gi dem det personel som er nødvendig. Det foregriper jo intet at opsætte dette personel nu, da befæstningerne er besluttet at skulle anlægges som permanente. Hvis der derfor var bare det hensyn at ta, vilde jeg være med paa den side at jeg uden videre vilde stemme for denne bevilgning. Men saken er den, at jeg ikke rigtig forstaar, at man under de nuværende forhold vil bedre forswarets stilling i det hele taget ved at gjennomføre opsætningen paa den maate, at man bevilger til flere fastlønnede stillinger i fæstningsartilleriet. Det er rigtig som statsraaden sa, at der har fundet en betydelig ekstraordinær utskrivning sted til fæstningsartilleriet i disse krigsaar, dels paa grund av at der er opsat nye befæstningsafdelinger, og dels paa grund av at fæstningsartilleriet har hat en saa streng nøitralitetsvagtteneste, at man paa grund deraf har maattet skaffe dette vaaben en del ekstraordinært personel til avløsning i tjenesten. Jeg har naturligvis ikke alle tal nøiagtig i hodet, men jeg tror, ikke at jeg tar meget feil naar jeg siger, at den samlede udskrivning til fæstningsartilleriet om aaret ordinært dreier sig om ca. 1400 mand, men at der ekstraordinært har været tildelt fæstningsartilleriet i løpet av disse sidste krigens aar noget saadant som ca. 10 000 mand, hermed dog tat i betragtning at den ordinære utskrivning for endel fæstninger i det sidste aar er indgaat under den ekstraordinære. Man vil se av dette, at med den vernepligtstid, som vi nu har, paa 24 aar, vil fæstningsartilleriet efter denne udskrivning bli staaende i de aar som kommer med en ganske overordentlig meget større styrke end den som har været forutsat at være den normale, den som Stortinget har godkjendt, og den som under normale forhold vil behøves. Man kan spørge: Hvad vil man da bruke alle disse fæstningsartillerister til? Ja, det er ordnet saa nu, og jeg antar det er planen ogsaa for de kommende aar, at de overtallige fæstningsartillerister skal tjenstgjøre som dækningsavdelinger for fæstningerne. Det forsvar af landstrækningerne rundt omkring enhver fæstning som hittil har været utført av landvernsbataljoner af infanteriet, skal nu utføres av fæstningsartilleriet selv gjennom dette overskud av fæstningsartillerister. Men som en blivende ordning er dette ikke rigtig, ikke rationelt. Det er ikke rationelt at ta mandskaper av de yngste aarsklasser, rekrutter og yngre mandskaper, og bruke dem til stationær tjeneste som dækningstropper, og det er egentlig heller ikke rationelt at bruke fæstningsartillerister som infanteri. Som dækningstropper bør brukes ældre aarsklasser af infanteriet, altsaa landevernsbataljoner, som opsættes til denne tjeneste, naar der bliver krig. Det er rationelt og rigtig, og det har ogsaa været planen hidtil. Jeg gaar derfor ut fra som

givet, at en hel del av det nu opsatte fæstningsartilleri kommer til at maatte indskrænkes, naar krigen er slut, og at man altsaa derfra kan faa folk til de nye befæstninger i Kristianiafjorden. Men der er ogsaa et andet hensyn, som taler imod yderligere utvidelser av fæstningsartilleriet. Det er, at hærens avdelinger i almindelighet staar med en mængde vakancer fortiden. Jeg har pegt paa dette tidligere her i Stortinget ved flere leiligheter; det gjælder navnlig løytnantsstillingerne og befalsstillinger af de lavere grader. I dem har man et vakanceantal saa stort, at det er likefrem fare for hæren. Hvad man har gjort for at rette paa dette i denne krigens tid, er at man har gaat med paa de forslag som er fremsat av departementschefen om at opta saa mange elever paa krigsskolen som den overhodet kan rumme, og at man endvidere har gaaet med paa oprettelse af ekstraordinære kurser til utdannelse av befal. Men hvad man paa den maate har kunnet tilveiebringe under krigen af befal med rent utilstrækkelig uddannelse har ikke paa langt nær dækket behovet. Spørsmålet er derfor ikke nu bare dette, om man vil skaffe de nødvendige befalingsmænd til de nye fæstninger, men spørsmålet er, om man bør ta fra den øvrige hær endnu flere av de befalingsmænd, de har end man allerede har gjort, og sætte dem fast over i fæstningsartilleriet, saaledes at de blir utnævnt der og vil høre hjemme der for fremtiden. Eller om man ikke bør forsøke fremdeles at ordne sig ved midlertidig beordring til tjenesten ved de nye befæstninger af befal fra andre vaaben og troppearter saalænge indtil forholdet kan endelig ordnes. Der har været forholdt saaledes under fæstningsartilleriets nøitralitetstjeneste, at man tildels har beordret manskab og befal fra infanteriet, feltartilleriet og ingeniørtropperne til midlertidig at tjenstgjøre der, for at lette fæstningsartilleriet i dets strenge tjeneste; og hvis nu tjenesten ved Kristianiafjordens nye befæstninger kan ordnes paa den maate ved midlertidige beordninger i tillæg til det personel, de allerede har, saa tror jeg, at man maa være enig i, at meget sterke hensyn taler for det. Statsraaden sa, at man har opkonstrueret en linje, som gaar ut paa, at der ikke skal foretas faste organisationsforandringer under krigen, men at dette er aldeles uholdbart. Hertil er nu at bemerke, at denne linje er opkonstrueret av statsraadens egen regjeringschef, som markerte meget sterkt foran forrige valg, at den linje, venstre vilde følge i sin forsvarspolitik, var, at der ikke skulde træffes nogen forføining, som bandt fremtiden; venstre vilde træffe de forføininger som krigens forhold krævet, medens den stod paa, sagde han, men ikke gaa udover dette. Hermed vil det stemme, hvis Stortinget under de nuværende forhold er forsigtig med at gaa til at utnævne tjenestemænd i fast stilling, hvorfra de senere ikke kan bli flyttet. Kan man klare sig med midlertidig beordring, saa er det noget, som alle let maa kunne forstaa, og noget, vi burde kunne være enig om alle sammen, at man

ikke bør gaa videre. Det er ikke det, som ligger heri, at man ikke vil være med paa opsætning av det nødvendige fastlønnede befal ved disse befästninger; der ligger ikke deri nogensomhelst undervurdering av befästningernes betydning og heller ikke nogen uvillighed til at skaffe dem det personel, som behøves; men meningen er, at man nødvendig vil træffe en bindende ordning nu med hensyn til ansættelse av dette befal paa saadan maate, at man ikke efter krigen kan foreta de omordninger, som hensigtsmæssighetshensyn kan tilsi, naar krigen er slut. Dette er grunden hvorfor jeg har indtat det standpunkt, jeg har, likeoverfor organisationsforandringer af varig natur. Og jeg er ikke blit overbevist om, at det er uholdbart i dette tilfælde. Man maa kunne bruke andre officerer midlertidig i flere stillinger og la dem av fästningsartilleriets officerer, som har erfaring, forrette som batterikommandører og specialister, hvad de jo ogsaa vil bli i tilfælde av denne nyopsætning vedtages efter propositionen. La dem rykke op og fungere midlertidig og suppler dem indtil videre med befalningsmænd andetsteds fra i de lavere stillinger. Men bind ikke Stortinget og bind ikke staten nu, længer end absolut uundgaaelig. Jeg tror statsraaden har tat feil i sin forsvarspolitik, derigjennem at han gang efter gang, har krævet paa tidligere tidspunkter under krigen organisationsforandringer, som har bundet Stortinget og fremtiden, organisationsforandringer, som vistnok ikke alle har været uomgjængelig nødvendige. Og jeg kan nok tænke mig muligheten av, at statsraaden selv, hvis han skulde se paa sakerne og fremsætte forslag nu, vilde være lidt forsigtigere i denne henseende. Det er ikke min agt at rippe op igjen disse saker, - de er avgjort av Stortinget og bevilgningerne er git. Men de har bidrat til, at man har faat saa mange folk i fästningsartilleriet, at det har gaaet betænkkelig ud over hæren forøvrig. Med alle de vakancer man har i andre troppearter, kan det vanskelig undgaaes, at man maa skaffe mere befal til udfyldning af de ledige pladse, naar krigen er avsluttet. Vor mobile hær kan ikke rykke ut med saa mange vakancer som den nu har; derfor maa der efter krigen utdannes et overskudd av befalingsmænd fremdeles for at fylde hullerne, særlig hvis fästningsartilleriet fremdeles skal vedblive at ta alle dem man faar, for at fylde sine stadig forøgede nummere. Hæren staar fortiden i en saa extraordinær stilling med hensyn til befalsmangel, at det vil vare mange aar, før de andre troppearter end fästningsartilleriet kan komme op til at faa sine gamle pladse fylt, selvom Stortinget bevilger til stadighet til utdannelse av flere befalingsmænd end det normale antal. Jeg vil derfor henstille til statsraaden at prøve igjen, om ikke den nu foreliggende sak lar sig ordne ved midlertidig beordring. Fuldkommen er selvfølgelig ikke en ordning med midlertidig beordring, det er meget bedre for fästningerne at faa sit befal fast utnævnt strax; men det har saa mange uheldige virkninger til andre hold, at det

alligevel bør undgaaes. Om man beslutter opprettet disse nye befalsposter nu, saa faar man jo ikke andre befalingsmænd til at fylde posterne med end saadanne som overføres fra infanteriet, kavaleriet, feltartilleriet og ingeniørtropperne, - det er vel fra specialvaabnerne man maa rekrutere, hvis der forlanges teknisk utdannelse. Og alle de nytilgaaende, særlig de som kommer fra infanteriet og kavaleriet, er like lidet teknisk kyndige, naar de begynder, enten de bliver beordret til tjenesten eller fast utnævnt. Netop fordi jeg er interessert for denne sak henstiller jeg til statsraaden at ta under fornyet overveielse, om det ikke er mulig at ordne saken ved midlertidig beordring.

Vicepræsidenten, hr. Mowinckel, indtok præsidentpladsen.

Aavatsmark: Denne sak var som bekjendt fremme ifjor og blev behandlet av den mandsterke budget- og militærkomite i forening, og der foreligger indstilling fra den komite, gaaende ut paa, at saken utstaar, idet det henstilles til statsraaden at ordne forholdet ved beordring, som hidtil, fordi man ikke vilde binde sig til nogensomhelst fast organisation paa grund av mangel paa personel. Denne indstilling blev, som statsraaden selv sa, vedtat i Stortinget enstemmig, og uten at der fra statsraaden fremkom nogensomhelst bemerkning om saken. Da saken iaar igjen kommer til militærkomiteen - iaar blev saken oversendt militærkomiteen alene - saa er det det at merke, at det har været skik og bruk i Stortinget, naar en sak er blit behandlet og har faat sin avgjørelse av et storting, at det maa være særlig ekstraordinære omstændigheter tilstede, som skulde bevirke at en komite tar saken op igjen og indstiller til Stortinget at træffe en ny avgjørelse i saken, naar det er et og samme storting. Det pleier som regel være tilfældet, hvis en proposition ikke er bifaldt. I et saadant tilfælde pleier man meget nødig komme tilbake til samme storting utgaat av samme valg, med samme sak, og i dette tilfældet er der saa meget mindre grund til det, som militærkomiteen ikke har fundet nogetsomhelst nyt, som skulde bevirke en saadan gjenoptagen av saken. Jeg vil derfor ogsaa faa lov til at henstille til statsraaden saa indstendig jeg kan, at statsraaden forsøker nu - det er jo ikke længer tid end 5-6 maaneder, saa kommer et nyt storting - at greie sig ved beordring her. Statsraaden sa, at personellet var overanstrengt dernede. Men jeg forstaar ikke, at det vil bli bedre, om de blir fast ansat. Fordi om man ansætter to kapteiner, to løytnanter, to kommandersersjanter og et par sersjanter fast, saa faar de ikke mindre at gjøre, man faar ikke en eneste mand mere, man kan ikke fabrikere en kaptein, en løytnant o.s.v., vi har de folk, vi har, og skal man ansætte dem fast, maa man ogsaa da ta dem fra andre fæstninger. Man kan likesaa godt beordre dem, og naar det ikke er længer tid end 5-6 maaneder, vil jeg

henstille til statsraaden at gjøre det. Naar dørene blir aapnet, skal jeg komme tilbake til det. Statsraaden sa, at alle organisationsmæssige stillinger ved fæstningsartilleriet var besat. Hvorledes er de besat? Jo, man har sagt til dem, som gaar paa krigsskolen: Du skal faa lov til at komme op i øverste avdeling - du skulde egentlig ikke komme der - hvis du vil love foreløbig at gaa ind i fæstningsartilleriet. Saa der er nogen og tyve - jeg husker det ikke saa nøie - løytnanter i fæstningsartilleriet mot sin vilje, som senere kan gaa over til andre vaaben. Saavidt jeg husker var det i 1917 10 og i 1918 er det henimot 30 som paa disse vilkaar gik til fæstningsartilleriet. Men disse officerer kan siden forlate fæstningsartilleriet for at gaa til andre vaaben. Men hvorledes er forholdene ved de øvrige vaaben? De blir saaledes paa den maate næsten bogstavelig talt ribbet for løytnanter. Ved mit regiment skal vi ha 12-14 løytnanter, men jeg har bare nogle faa, og ved regimenterne skal der være en regimentsadjutant - det er en meget viktig post - men ved mit regiment findes for tiden ikke nogen regimentsadjutant, og om der blir mobilisering, har vi ingen at sette til regimentsadjutant. Der er en mangel paa officerer i de øvrige vaaben, som er yderst betænkelig netop fordi saa mange unge løytnanter midlertidig drives ind i fæstningsartilleriet. Jeg har ikke noget imot, at dette gjøres, fordi tjenesten i fæstningsartilleriet nu er anstrengende, men da kan man ikke si, at alle pladse er organisationsmæssig besat. Det er ad kunstig vei. Jeg mener da det ikke er flere officerer og underofficerer, som der her er tale om, at statsraaden med litt god vilje - jeg vil bruke det uttrykk - maatte kunne ordne forholdet nu i disse maaneder, som er igjen, indtil Stortinget trær sammen igjen efter nyt valg, og la det da avgjøre denne sak. De er noksaa betænkelige alle disse stadige organisationsforandringer, de kræver mere og mere personel og lønninger. Jeg tror, jeg i den tid jeg har været medlem av Stortinget - baade i den tid, da det ikke var saa let at være forsvarsvenlig og senere - har søkt efter leilighet at kjæmpe for forsvaret, men jeg er ikke uten betænkeligheter ved de store utgifter, som nu paaløper og spesielt de store beløp, som nu paaløper til lønninger, de stiger og stiger, personellet øker stadig, og ser vi paa hærens budget, da er det so, at da jeg begyndte her paa Stortinget var det paa 11-12 millioner, nu er det ordinære budget paa 40 millioner, og derav meget til lønninger - øvelser, det er det desværre meget skralt med - men lønninger og forøkede lønninger sluker uforholdsmæssig meget, og det tror jeg ikke i længden forsvaret er tjent med. Der kan komme den dag, da der kommer en reaktion, og en hensynsløs reaktion, som kan feie bort, hvor den ikke skulde feie bort. Jeg sier derfor: Vær litt varsom! Og jeg vil be statsraaden i forsvarets interesse om at ta dette med lempe. Det er ikke noget vanskelig forhold, det er et par kapteiner, løytnanter og kommandersersjanter. Disse maa man kunne

beordre og paa saadan maate, at ingen blir overanstrengt. Jeg synes ikke, denne sak bør gjøres til nogen politisk sak - det er den ikke!

Præsidenten: Præsidenten foreslaar, at tiden for de talere, som herefter indtegnes, sættes til 2 minutter.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Statsraad Holtfodt: For hr. Sparre var det meget om at gjøre at dokumentere, at disse befæstninger var provisoriske, og som følge derav var der ingen grund til at skaffe besætning for disse befæstninger. Jeg forsøkte, saa godt jeg kunde under mit foredrag at dokumentere, at det meste av de provisoriske anlæg indgaar som fast led i den plan, som er fastsat av Stortinget. Med hensyn til besætningsstyrken vil jeg gjøre opmerksom paa, at da befæstningsplanen blev forelagt Stortinget, blev der samtidig redegjort for den besætningsstyrke, som trængtes til disse befæstninger, saaledes, at da Stortinget fattet sin beslutning, hadde det saa god oversigt, som det var mig mulig at skaffe, over konsekvenserne av at gaa til anlæg av disse befæstninger.

Med hensyn til spørsmålet om vakancerne og spørsmålet om tjenesteordningen i disse ydre befæstningslinjer, vil jeg faa lov til at gjøre opmerksom paa, at de anordninger, som nu er i den ydre del av Kristianiafjorden, det er anordninger, som indgaard baade i vore aktuelle bevogtningsanordninger og vore aktuelle befæstnings- og forsvarsplaner. Der er nu gjort op for den situation, som foreligger, hvorledes man skal forholde sig baade for bevogtningens vedkommende og i tilfælde av overgang til krigstilstand. Da mener jeg, at de herrer, som endelig skal tale om vakanser og vanskeligheter ved nu at skaffe personel og saadant, skal være litt forsigtige for aapne døre. For aapne døre bør man ikke behandle de ting, som nu indgaar direkte i vor nøitralitetsvernordning. Man faar resignere selvom det kan koste litt. Derfor har jeg for mit vedkommende villet ha min samvittighet fri ved at tale for lukkede døre om disse ting.

Med hensyn til hr. Bratlies bemerkninger skal jeg for det første angaaende den store utskrivning til fæstningsartilleriet si, at det er riktig, som han oplyste, at det har i de senere aar faat saa store utskrivninger, at det ikke kan brukes som egentlig fæstningsatilleri, men overskuddet skal organiseres som dækningsavdelinger, og de skal da frigjøre landvernsavdelinger ved infanteriet, saa der kan opsættes reserveformationer for feltarmeen, som det gjøres i alle andre armeer nu. Hr. Bratli mente, at dette var provisoriske anordninger. Saken er imidlertid den, at dette netop er en varig ordning, som skal frigjøre infanteriets landvern for opsætning av reserveformationer, og det er en fuldt rationel ordning, fordi det overskud av

besætningen, som er utdannet ved en fæstning er det, som presumptivt ogsaa er bedst skikket til at overta bevogtningstjenesten i det terræn og det avsnit, hvor det under hele sin vernepligtstid har gjort tjeneste. Min opfatning er ialfald den, at det saalangtfra er en provisorisk anordning, at det tvertimot er et av de store fremskridt i vort forsvars anordning og i frigjørelsen av mobile avdelinger, som er skapt under den nuværende krig. Der vil altid i fæstningsartilleriet, naar vi har saa mange aarsklasser, selv om man ophører med den ekstraordinære utskrivning, bli et større overskud, end man kan bruke ved kanonerne, og det overskud kommer man til at bruke som dækningstroppe. At der kan gjøres de samme hensyn gjældende, som hr. Bratlie nævnte, at man skal ha ældre mandskaper til dette, det er riktig. Det blir ældre aarsklasser av fæstningsartilleriet som kommer til at gaa ind i dækningsavdelingerne ved fæstningerne, altsaa fuldt rationelt forsaavidt og en varig ordning, som er til stor styrkelse baade for fæstningsforsvaret og ikke mindst for den mobile arme, feltarmeen.

Der har været rettet et par henstillinger til mig om at forsøke at fortsætte denne provisoriske tilstand med hensyn til beordring av personel. Det er klart, at jeg, forinden jeg tar ordet i en sak som denne, har nøie overveiet mit standpunkt, og hadde det været mig mulig at efterkomme en saadan henstilling, hadde jeg ikke overfor en enstemmig komiteindstilling indlatt mig paa at holde det foredrag, som jeg har holdt idag. Det er nøie overveiet fra min side, hvilket standpunkt jeg her ser mig nødsaget til at indta.

Det blev sagt, at vakancerne er dækket ved beordring av officerer, som ikke vil gaa i fæstningsartilleriet, og det er rigtig. Saken er den, at officererne faar under den nuværende situation finde sig i at tjenstgjøre, hvor vi trenger dem. Det er derfor vi har officerer. En anden sak er det i fredens dage, da kan de vælge det vaaben, de vil. Nu faar de kun lov at gaa i det vaaben, hvor vi har bruk for dem. Nu har vi først og fremst bruk for dem i fæstningsartilleriet, og denne beordring mot deres vilje maa netop ske i de nedre grader og ikke i disse batterichefstillinger og kapteinstillinger, som er herute, ti der maa vi ta av vore erfarne fæstningsofficerer, og dem kan jeg ikke beordre mot deres vilje, d.v.s. man kunde naturligvis gjøre det, men da maatte man ta væk fra andre fæstninger, hvor tjenesten nu er like anstrengende. Netop den ting, at vi er nødt til at beordre officerer ind i fæstningsartilleriet mot sin vilje, det viser allerbedst, hvor overordentlig streng tjenesten har været i fæstningsartilleriet gjennom disse 4 aar. Jeg beklager derfor, at jeg for mit vedkommende ikke finder nogen anden utvei end at oprette disse faa stillinger. Og naar der er tale om, hvorfor vi ikke likeoverfor disse faa stillinger kan frafalde dette forslag som statsraaden har antydnet, saa vil jeg da vende spørsmålet om og spørre: Hvorfor kan man ikke, naar forholdene er saaledes, som jeg har

forklaret det er, baade med personel og med det materiel og det forsvar, som er anordnet - hvorfor kan man ikke da renoncere paa at fastholde et princip, som vel kan være udmerket under fredens dage, men som sandelig ikke lar sig gjennomføre i krigens dage, nemlig det, at om en ting har været oppe paa et storting, saa skal vi kanskje vente i 3 aar, til der kommer et nyt storting, før man kan komme med et nyt forslag, hvis det viser sig at være nødvendig? Det lar sig ikke gjennomføre i denne sak og heller ikke i en anden sak, som vi kommer til senere paa kartet. Det kan ikke gjennomføres, hvis mekanismen skal holdes gaaende. Det er min opfatning, og det er den, som har gjort at jeg nøie har overveiet mit standpunkt her. Det har aldrig faldt mig ind at røre ved disse ømme punkter for at egge til motstand, saaledes som jeg har set det omtalt i pressen. Jeg mener altsaa, at situationen er uforsvarlig. Jeg har ikke fundet nogen anden maate at løse spørsmålet paa, altsaa er jeg nødt til at foreslaa her i Stortinget, at det løses paa den maate, som jeg tror er den eneste, som nu staar tilbake. Da komiteen, saavidt jeg forstaar, ikke agter at gjøre nogen forandring i sin indstilling, saa kommer jeg da til at opta propositionen, og jeg skal faa lov at gjøre opmerksom paa et par ting, som jeg glemte at nævne. For det første skal jeg faa lov til at nævne, at fæstningsartilleriets forslag, som er tiltraadt av kommanderende general og av generalstabens, som sier, at av mobiliseringsgrunde er den uforsvarlig den ordning, som nu opretholdes derute - det er ikke mit paafund, men det er et initiativ fra de militære myndigheter. Efter fæstningsartilleriets forslag vilde opsætningen ialt andra til 77000 kroner. Det forslag reducirte jeg ifjor ved den første fremsættelse, og jeg har nu reducirert det yderligere i denne proposition, saaledes at der nu i alt vil kræves en mereutgift til disse opsætninger av 37.000 kroner, men vel at merke, samtidig indspares 23 000 kroner, som nu gaar til ekstratillæg paa grund av disse midlertidige beordringer. Altsaa, mereutgiften under den nuværende situation dreier sig om 14.000 kroner. Med hensyn til dette beløp, som jo er noksaa forsvindende sammenlignet med andre, som vi skal behandle her idag, vil jeg ogsaa faa lov til at gjøre opmerksom paa, at dette ikke er ting, som kan ophæves, naar krigen er forbi. Disse fæstninger blir der, og de utvikles, eftersom byggearbeiderne skrider frem, og eftersom de utvikles, kræves nyt personel overensstemmende med den plan, som for hvert enkelt tilfælde blir fremlagt i Stortinget. Her er ikke spørmaal om at skape stillinger, som der kan bli spørmaal om at ophæve, naar krigen er forbi. Fæstningerne er et led i de arbeider, som skal utføres og et led i den endelige plan. Hvor meget end hr. Sparre mener, at dette bestrykningsskyts er gammeldags, saa mener jeg, at de andre anordninger, som indgaar i den endelige befæstning, er høist moderne og høist tidsmæssige. Det samme gjælder lyskasterne. De er ikke provisoriske, de er permanente, og er tillike de sterkeste lyskastere i landet. Han maa

ha misforstaat mine uttalelser der. Jeg tror da, at jeg har besvaret det væsentligste av det, som jeg iallefald har faat anledning til at notere mig.

Der er kun en almindelig bemerkning til hr. Bratlie, som ved flere anledninger har forsøkt at fremholde, at jeg har gjort brudd paa venstres program med hensyn til organisationsforandringer, og at det skulde ha virket saa skadelig for forswarets interesser, og han gik ogsaa ut fra, at jeg skulde ha kommet til den erkjendelse, at dette er en rigtig opfatning. Jeg finder ikke, at der kan være nogen grund til at reise nogen debat om det nu; men jeg kan straks avgi den erklæring, at jeg kjender intet til, at jeg har foreslaaet nogen organisationsforandring, som jeg ikke fuldt ut opretholder og finder det høist paakrævet og høist heldig, at vi har faat. Men det er et altfor stort tema at blande op i denne sak, saa jeg vil henstille til hr. Bratlie ialfald at knytte det sammen med den eventuelle almindelige debat, som vel kommer siden angaaende forsvarsspørsmaal. Her er situationen av den art, at der maa træffes en eller anden avgjørelse, og jeg har som sagt for mit vedkommende tat mit standpunkt.

Præsidenten: Tiden for de efterfølgende talere er 2 minutter. Naar præsidenten har fundet at ville indskrænke tiden, saa var det, fordi han trodde, at der i dette møte for lukkede døre ikke burde bli nogen større debat om denne sak, som siden skal drøftes for aapne døre; men præsidenten kan ikke tilbakeholde den bemerkning, at han synes, at en sak maa behandles enten for lukkede døre eller for aapne døre. Som det nu gaar, vil saken træneres, det er vanskelig kun at holde sig til det, som maa siges for lukkede døre, og siden faar man jo en debat for aapne døre, hvor man kanskje har vanskelig for at holde sig bare til det, som bør behandles for aapne døre, og hvor man sikkert vil komme til at oppleve en hel del gjentagelser. Hvis præsidenten skulde følge sin lyst, saa vilde han foreslaa, at denne sak blev færdigbehandlet nu med en gang, og at man gik til votering, og saa offentliggjorde man siden det, som kunde offentliggjøres. Det synes præsidenten vilde være praktisk og hensigtsmæssig. Denne delte behandlingsmaate er yderst beklagelig; den kan forlånge Stortingets arbeide, og man risikerer, at der kommer frem ting, som ikke burde komme frem for aapne døre.

Bratlie: Med hensyn til behandlingsmaaten vil jeg kun si, at jeg efter de foredrag vi nu har hørt av statsraaden, og de spørsmaal, som er berørt, ikke kan forstaa, at ikke denne sak kunde været behandlet for aapne døre. Det eneste, som er paaberopt som grund for at holde dørene lukket er, saavidt jeg har forstaat det, at vi ikke bør publicere, hvad fort forsvar har av vakanser; men enhver, som interesserer sig for det, kan jo ta militærkalenderen, underofficerskalenderen og statskalenderen og slaa efter, saa finder han snart rede

paa vakancerne. Hvis man tror, at de kan holdes hemmelig, er man sandelig naiv, - det gaar ikke. Den mekanisme, som skal optræde, hvis vort land bliver saa uheldig at komme i krig, hvad bestaar den av? Den bestaar ikke bare av festningsartilleri, men av festningsartilleriet og alle de andre vaabenarter og organer i forsvaret tilsammen. Og de dele af forsvaret, som det til syvende og sidst væsentlig vil komme an paa, naar det gjælder om Norge kan hævde sig, det er ikke festningsartilleriet, men det er den operative hær og marinen, det er dem det først og fremst vil komme an paa. Spørsmålet er da: Skal man tappe det, som saaledes er forsvarets kjerne, blivende til fordel for en enkelt troppeart som festningsartilleriet? Det er det jeg mener ikke bør ske, tiltrods for at festningsartilleriets særbehov meget let kan dokumenteres at være meget paatrængende nu under nøitralitetsvagten. Men sæt, at vi kom op i krigen, hvad da? Ja, da vil ganske sikkert ikke alle vore festninger bli utsat saadan, at det er nødvendig at beholde nogen ekstraordinært stor styrke paa dem. Det vil sandsynligvis kunne gaa an at opretholde en rimelig forholdsmæssighet efter krigsbehovene i det hele taget ved at ta bort en del personel fra de festninger, som ikke er utsat under krigssituationen, og supplere dermed paa de mest utsatte steder. Naar man hører, at vor operative hærs regiment, de som i første række skal rykke i felten, praktisk talt ikke eier fastlønnede løitnanter til at lede skytterlinjerne i forreste kamplinje, saa maa man vel forstaa, at det ikke er forsvarlig at ta væk endnu mere befal fra disse afdelinger for tiden; og man maa ogsaa forstaa, at om vi kommer i alvorlig krig, saa vil denne mangel bli meget farligere for landet end dette som statsraaden taler om. Saa interessant jeg end er for, at de nye befestninger ute i Kristianiafjorden kan faa sin styrke, mener jeg derfor, det er meget om at gjøre, at Stortinget nu hævder at ville staa frit med hensyn til den fremtidige blivende ordning av befalsspørsmålet, og ligeledes, at det er om at gjøre, at de operative dele af hæren kan disponere det befal, de har, hvis vi kommer i krig. Derfor kan jeg ikke være med paa, hvad statsraaden her vil have vedtaget. Min opfatning gaar i motsat retning av, hvad statsraaden mener bedst vil tjene forsvaret i sin helhet. Naar kommanderende general og generalstabschefen har fremholdt, at den nuværende tilstand ved de nye befestninger ikke kan vedvare, saa er jo det givet. Naar man ikke har det nødvendige personel dernede, saa sliter de, som er, sig ut. Men dersom man tilbeordrer som en midlertidig forføining de samme folk, som man i tilfælde vilde utnævne, saa bliver man jo klarlig likesaa godt stillet indtil videre, som om man hadde utnævnt dem.

Præsidenten: Efter konference med statsraaden og sakens ordfører vil præsidenten nu foreslaa, at dørene aapnes, og at man fortsætter behandlingen av denne sak for aapne døre. Det er da præsidentens hensigt at foreslaa,

Møte for lukkede dører, Stortinget 7. august 1918

at møtet i eftermiddag sættes for lukkede døre, og at man da tar sak nr. 2 paa det hemmelige kart. Præsidenten tror, det er den mest hensigtsmæssige fremgangsmaate, saa man slipper at dele sakens behandling i to.

Mjøen: Jeg mener at maatte motsætte mig den fremgangsmaate, for det er i strid med, hvad Stortinget har vedtat tidligere. Det er heldig for dem, som har noget at bemerke, at sakerne tages i den orden de staar paa kartet, idet man har sat sig ind i sakerne i forhold til den plass de har paa kartet.

Præsidenten: Nei, det kan ikke præsidenten bøie sig for. Man behøver ikke at behandle sakerne i den rækkefølge, hvori de staar paa kartet. Stortinget er suverænt over dette, og det hænder ret som det er, at man følger en anden fremgangsmaate; selv om repræsentanterne har læst dem i en bestemt rækkefølge, behøver de ikke at behandles i en bestemt rækkefølge. Præsidenten finder sit forslag hensigtsmæssig og vil fastholde det.

Mjøen: Det er selvfølgelig et nyt bevis paa at statsraad Holtfodt er en meget smart herre naar han vil foreslaa disse ting tat med engang, at vi gaar løs paa disse bevilgninger. Saken er den at han vil ha de to stridspunkter avgjort med en gang, som der er tale om, mens man derimot vil se, hvis man legger merke til kartet her, at der er en betydelig mængde millioner som skal ut, og derfor vil han ha tat op de ting først.

Præsidenten: Nu foreligger præsidentens forslag, og præsidenten vil henstille til representanten at diskutere det.

Mjøen: Men det har forbindelse med rækkefølgen. Disse ting som angaar nyorganisation, bør komme op etterpaa paa kartet, saa man kan faa se hvor meget der bevilges til disse foranstaltninger.

Præsidenten: Stortinget faar avgjøre dette. Præsidenten foreslaar at Stortinget fortsætter med denne sak som vi har under behandling, for aapne døre.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes mot 1 stemme (Mjøen).

Præsidenten: Præsidenten foreslaar at de hittil føret forhandlinger angaaende denne sak, ikke blir at offentliggjøre.

Bratlie: Er det noget av det som er fremkommet, som det er nødvendig at hemmeligholde? At der er vakanser eller ikke vakanser, er det noget at hemmeligholde?

Møte for lukkede dører, Stortinget 7. august 1918

Præsidenten: Præsidenten vil stille det spørsmål til forsvarsstatsraaden. Præsidenten gik ut fra at statsraadens opfatning var den at forhandlingerne ikke burde offentliggjøres. Hvis statsraaden mener de kan offentliggjøres, saa har ikke jeg noget mot at ændre mit forslag.

Statsraad Holtfodt: Hvis jeg hadde hat den opfatning at dette kunde offentliggjøres, hadde jeg selvfølgelig ikke reist dette spørsmål for lukkede døre. At mit foredrag skal offentliggjøres det har aldrig været min opfatning.

Hadde jeg visst det, hadde jeg ikke holdt det.

Præsidenten: Præsidenten gik ut fra det. Præsidenten foreslaar at forhandlingerne ikke blir at offentliggjøre.

Bratlie: Det tvinger os til at gjenta hvad der er blit sagt. Hvis det var blit foreslaat at statsraadens foredrag ikke blir at offentliggjøre, vilde jeg ikke hat noget mot det, men skal vi altsaa gjøre vor anskuelse gjældende, tvinges vi nu til at staa og gjenta for aapne døre hvad vi tidligere har sagt.

Præsidenten: Præsidenten vil dertil si, at naturligvis er der intet iveien for at kunne foreslaa at kun statsraadens foredrag ikke blir at offentliggjøre, men da hanger det hele noksaa meget i luften. For de foredrag som knytter sig til statsraadens, er direkte svar paa hans uttalelser. Præsidenten mener at det er heldigere for Stortingets skyld at der sker enkelte mindre gjentagelser end at man bare offentliggjør endel av de forhandlinger som har fundet sted. Præsidenten vil fastholde sit forslag.

Aavatsmark: Hvorledes er det med første sak, haubitzerne, skal den heller ikke offentliggjøres?

Præsidenten: Præsidenten har bare foreslaat at de hittil førte forhandlinger angaaende denne sak ikke blir at offentliggjøre. Vi skal siden komme til haubitzerne.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes mot 11 stemmer.

Præsidenten: Hvad haubitzsaken angaar, gaar præsidenten ut fra at beslutningen kan offentliggjøres, men ikke den diskussion som knyttet sig til den, og præsidenten stiller forslag overensstemmende dermed. Konklusjonen offentliggjøres, men ikke diskussionen.

Aavatsmark: Det blir da at sette militærkomiteens indstilling, for hvis man satte militærkomiteens ændrede indstilling, maatte man jo ogsaa komme med forklaring om hvorfor den er ændret.

Møte for lukkede dører, Stortinget 7. august 1918

Præsidenten: Præsidenten mener det er den fattede beslutning som blir at offentliggjøre.

Aavatsmark: Men den maa ikke betegnes som komiteens ændrede indstilling.

Præsidenten: Præsidenten brukte uttrykket "den fattede beslutning".

Buen: Jeg har hørt fra flere hold, at debatten om den første sak skulde ialfald ikke av forsvarshensyn behøve at hemmeligholdes. Og jeg er overbevist om at det vilde være av stor interesse om folk flest fik rede paa de ting som er fremholdt, for det er dog eiendommelige ting som her gaar i svang. Her heter det at militærkomiteen og forsvarsministeren staar i stor strid med hverandre, men saa er resultatet at beslutningerne gaar ut paa en større bevilgning end komiteen har foreslaat. Folk kommer ikke til at forstaa dette. Jeg synes man skulde la være at hemmeligholde disse ting.

Præsidenten: Repræsentanten kan stemme mot præsidentens forslag.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes mot 15 stemmer.

Protokollen for det hemmelige møte blev dernæst oplæst og foranlediget ingen bemerkning.

Møtet hævet kl. 12.55.